

Bogdan Kolar

dr. teologije, redni profesor za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-pošta: bogdan.kolar@guest.arnes.si

POSLEDICE PRVE SVETOVNE VOJNE NA CERKVENO ŽIVLJENJE V LAVANTINSKI ŠKOFIJI

1 UVOD

Lavantinska škofija je ob izbruhu prve svetovne vojne obsegala južni del dežele Štajerske (brez Prekmurja in brez Mežiške doline). Bila je tesno vpeta v dogajanje v Avstriji in njeni katoliški skupnosti, hkrati pa zaznamovana tudi z napetostmi med slovensko in nemško skupnostjo v deželi. Škofijo je v tem času vodil dr. Mihael Napotnik (voditelj škofije 1889–1922), ugleden član zbora avstrijskih škofov in zvest zagovornik habsburške krone. Vodstvo škofije je prevzel leta 1889, ob izbruhu vojne je bil že bolehen in ostarel. Bil je zvest glasnik uradnega gledanja na vojno dogajanje, na vzroke vojnih spopadov in pravic Avstrije. Zato je v škofijskem listu *Zaukaznik lavantinske škofije* redno objavljajl odločbe, ki so jih izdajali različni uradi na Dunaju. Ob začetku vojne, ko je Maribor postal veliko vojaško vadbišče in zbirališče, so vojaki, zlasti mobilizirani družinski očetje in možje, zelo čutili tveganost časa. Zagotovilo Božjega varstva in molitve jim je veliko pomenilo. V *Kroniki matrne hiše šolskih sester v Mariboru* za 10. avgust 1914 beremo: »Med godbo in vzklikanjem je šla vojaščina po ulicah; pred knezoškofovsko palačo so se ustavili. Na oknu se je pojavil prevzvišeni gospod knezoškof in imel navdušen govor, v katerem je zagotovil svojo molitev in molitev vernih in spodbudil k pogumnemu boju.«¹ Ravnanje duhovnikov in župnijskih skupnosti je bilo v skladu s stališči škofa, čeprav so se ob posameznih vprašanjih in posegih vojaških oblasti spraševali o primernosti tako zvestega ravnanja do krone. Cerkveni tisk, ki je izhajal na

¹ *Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru 1864–1941* (dalje *Kronika matrne hiše*), Ljubljana 2007, str. 220. Kroniški zapisi so zelo bogat in dober vir za delovanje ustanov šolskih sester in celotnega Maribora.

področju lavantinske škofije, se je omejeval na strogo cerkveno področje in se v času vojne ni oddaljil od tradicionalne zvestobe vladarski hiši in Avstriji. Takšno razpoloženje kaže tudi ohranjena dokumentacija iz cerkvenega poslovanja v tem času. Zato bi težko govorili o drugačnih pogledih na vojno dogajanje, kot so bili uradni. Duhovniki, ki niso bili bolj intenzivno vključeni v pastoralno delo pri vojaških enotah, so svojo pozornost namenjali predvsem notranjemu cerkvenemu dogajanju: organiziranju molitvenih srečanj in drugih pobožnosti za doseg miru in prenehanje sovražnosti, spominjanju živih in rajnih vojakov, urejanju zakonskih zvez in podeljevanju drugih zakramentov, nato pa manjšanju posledic vojnega dogajanja, delu za pomoč vojnim sirotam, beguncem in invalidom. Med bistvene dolžnosti duhovnikov v župnijski pastorali je sodilo usklajevanje dejavnosti drugih ustanov, spodbujanje vernikov, da so podpirali akcije vojaških oblasti, in izvrševanje ukazov, ki sta jih razpošiljali cerkvena in vojaška oblast. Posamezniki med duhovniki so zagovarjali tudi drugačna stališča, ki so postajala vse glasnejša ob poročilih o porazih avstrijske vojske in z bližanjem konca vojne; časovno bi to bilo mogoče postaviti v čas po smrti Franca Jožefa I.

2 OB ZAČETKU VOJNEGA DOGAJANJA

Bližanje vojne so ljudem v cerkvenih skupnostih nakazovali različni dogodki, ki jih je sprožil sarajevski atentat v nedeljo, 28. junija 1914. To se ni čutilo le v pogostnem klicanju mož in fantov pod orožje, njihovi udeležbi na vojaških vajah in slednjic v mobilizaciji, temveč tudi v vsakodnevnem utripu ljudi. Prižnica je postala pomemben kraj seznanjanja z dogajanjem v širši skupnosti, z načrti državnih in posebej vojaških oblasti ter tudi z obveščanjem o akcijah, ki so se pripravljale za mobilizacijo vseh moči. Čutiti je bilo bolj intenzivno delovanje represivnih državnih ustanov, ki so skrbele za politično neoporečno govorjenje in ravnanje. Navodila, ki so jih policijskim enotam dajale državne oblasti, pa so bila tako splošna, da si jih je bilo mogoče razlagati na različne načine in prilagoditi krajevnim razmeram oz. posameznikom v njih. Najpogostejša obtožba je bila, da je bil nekdo »srbofil« in da ni bil lojalen avstrijski državljan. Ker so bile razlage takšnih očitkov prepuščene raznim krogom in predvsem tisku, je to med ljudmi vzbujalo nezaupanje in vsestransko sumničenje. O takšnem razpoloženju v Mariboru zgovorno priča kronika skupnosti šolskih sester za 10. avgust 1914: »Že nekaj dni je mariborsko prebivalstvo žal strašno razburjeno; zdaj je gruča tu, zdaj tam. Žal so našli resnično preoblečene Srbe, ki so jih takoj zaprli. Eden je hotel vojaščini zastrupiti hrano, drugi vodo in eden naj bi pod železniški most nastavil bombo, vendar so jo pravočasno opazili in jo je neki oficir pogasil. Kar nas je tako zelo ganilo, je to, da so tudi med domačini privrženci Srbov. Več jih je bilo med klici na Srbijo napadenih in skoraj na

smrt potolčenih. Marsikdaj pridejo zraven tudi popolnoma nedolžni.«² Izbruh vojnega dogajanja je poudarjeno pokazal napetosti, ki so se kazale že pred tem. Krivdo za začetek vojne so duhovniki skupaj s škofom in verniki v veliki večini pripisovali Srbiji, kot je takrat bilo splošno razumevanje med preprostim ljudstvom, Avstriji pa so priznavali pravico, da zadoščenje doseže tudi z vojaškimi sredstvi; v tem smislu je bila po njihovem razumevanju vojna pravična.

Na začetku vojne, 20. avgusta 1914, je nenadoma umrl papež Pij X. V tisku in v cerkvenih krogih je obveljalo prepričanje, da ga je prav izbruh vojne tako potrl, da je umrl. »Papež Pij X. si je pošteno prizadeval, da bi preprečil izbruh te strašne svetovne vojne. Njegovega opominjajočega in opozarjajočega glasu naši sovražniki niso slišali. Težko si je predstavljati, kako je ravno tako nežna, čuteča duša, kakršna je bil Pij X., trpela ob poročilu o izbruhu svetovne vojne. Pred nekaj dnevi je obkrožila tisk kratka notica, ki nam je povedala, da je pri sv. očetu ob prihodu vojnih poročil nastopila opazna potrlost. /.../ V zadnjih dneh je sam narekoval številne brzojavke, da bi preprečil grozote evropske vojne. Ta mu je zadala smrtni udarec, ko mu je strla zadnjo moč, ki je še ostala v njem. Zaradi tega razburjenja in bolečin se je zgrudil.«³

Nastopil je papež Benedikt XV. in že v svojem prvem javnem nastopu 8. septembra 1914 delo za mir vzel kot svojo primarno nalogo. Takoj je pozval vse udeležene, da naredijo vse za popuščanje napetosti in sklenitev miru. »Vladarjev narodov prosimo in rotimo, naj zaustavijo vsa nasprotstva v blagor človeške družbe. Naj pomislijo, da je temu umrljivemu življenju že samoobsebi prisojenega preveč gorja in zla; kaj bi torej mi sami to gorje še množili in večali! Naj bo dosti razdejanja! Dosti človeške krvi je že prelite. Naj bi se požurili ter se začeli pogajati za mir; naj bi si podali roke.«⁴

Sicer pa mirovne pobude, ki jih je predlagal papež Benedikt XV., v Avstriji niso bile vselej sprejete z naklonjenostjo, kot tudi ne papež sam. Zlasti so se napadi nanj okrepili po vstopu Italije v vojno, ko so ga avstrijski krogi obtoževali, da je bil podpornik Italijanov in sovražnik Avstrije. Takšne očitke so morali poslušati tako verniki kot duhovniki. Odmev tega lahko vidimo v poročilu o pastoralni konferenci duhovnikov celjske dekanije, ki se je odvijala 17. junija 1915, torej le nekaj tednov po vstopu Italije v vojno in po odprtju fronte na Soči (Priloga II). »Mnogo konferentistov z ogorčenjem omeni, da trosijo ne samo laiki, temveč tudi vojaške osebe javno obrekljive vesti o sv. Očetu, češ da so oni Italijo nahujskali k vojski; posledica tega obrekovanja je gorostasno psovanje čez sv. Očeta, tudi že med kmeti.«⁵

² *Kronika matere hiše*, str. 220–221.

³ *Kronika matere hiše*, str. 223.

⁴ *Sv. oče Benedikt XV. – za mir*, v: *Bogoljub* 12 (1914), štev. 11, november, str. 359.

⁵ NŠAM, pastoralne konference, 1915, dekanija Celje.

Poleg organizirane duhovne oskrbe vojakov, do začetka novembra je bilo enotam namreč dodeljenih več kot 900 duhovnikov, je v jeseni 1914 izšel slovenski priročnik za vojake, ki so odhajali v vojno. Znan vojaški duhovnik Jernej Hafner je za mlade vojake pripravil razširjeni molitvenik z naslovom *Slovenskim fantom za slovo na pot v cesarsko službo*, v katerem je predstavil lik katoliškega vojaka, vojaškega stanu in dodal »molitve za čas miru in čas vojske«. Priročnik so priporočali tako vojakom kot njihovim staršem in duhovnikom, ki so ga razdeljevali med mobilizirance.⁶ Izbruh vojne je narekoval, da se je spremenil ritem življenja cerkvenih skupnosti in združenj, župnij, samostanov in posameznih družin. Na takšen ali drugačen način se je vojna dotaknila vseh ustanov, ki so predstavljale temelje cerkvenega življenja v lavantinski škofiji. Manjšalo se je število prireditev, ki so bile sicer bistveni sestavni del cerkvenega življenja.⁷

3 REPRESIVNI POSTOPKI PROTI DUHOVNIKOM

Avstrijske oblasti so z nezaupanjem gledale na mnoge ljudi v lavantinski škofiji, aretiranih je bilo na stotine ljudi, predvsem inteligenca, trgovcev, uradnikov in celo kmetov. Represivni ukrepi so bili namenjeni tudi duhovnikom, ki so delovali na večinsko slovenskem ozemlju.⁸ Že pred začetkom vojaških dejavnosti so bili pripravljeni sodni procesi proti posameznikom, manj proti duhovščini, s katerimi so želeli vzbuditi strah pred političnim oporečništvom. Da so avstrijske oblasti dvomile o lojalnosti Slovencev in slovenskih duhovnikov, je bilo potrebnih malo dokazov.⁹ Kronika mariborskih šolskih sester govori o primerih, ko so frančiškana v redovnih oblekah imeli za preoblečena Srba, prisilili so ju, da sta izstopila iz vlaka in so ju nato pretepli. Dalje za 10. avgust 1914 piše: »Zaprli so več duhovnikov; gospoda župnika iz Limbuša so menda med strašnim razburjenjem vodili v Maribor; bilo je klicanja, vpitja, zmerjanja, neznanška množica ljudi je bila na cestah in ni mogla dobiti zadoščenja v zmerljivkah in sramotenju. Gospoda bi po poti potolkli do smrti, ko ne bi bil pod močno stražo. Gospoda župnika so pred nekaj dnevi poklicali pred vojaško sodišče v Gradcu, prav tako gospoda kaplana s Kamnice in iz Jarenine. Nekaj dni je bilo takšno razburjenje, vedno je šlo le proti duhovnikom. Gospoda župnika od Svete Magdalene so na cesti napadli in pretepli do krvi, njegova obleka in klo-

⁶ Prim. *Dobre knjige*, v: Bogoljub 12 (1914), šte. 11, november, str. 380.

⁷ Misijonska družba pri Sv. Jožefu nad Celjem je že od začetka januarja 1915 opazila manjšanje števila ljudskih misijonov. Moški so bili pod orožjem, ženske pa tako obremenjene z delom, da se niso mogle udeleževati dogodkov v cerkvah. Prim. B. Kolar, *Misijonska hiša pri Sv. Jožefu nad Celjem. Kronika ustanove od 1852 do 1925*, Ljubljana 2013 (AES. 35.), str. 206–207.

⁸ Prim. A. Ožinger, *Zgodovina samostana in župnije sv. Petra in Pavla od začetka 19. stoletja do konca 1. svetovne vojne*, v: *Minoritski samostan na Ptuj 1239–1989*, Ptuj-Celje 1989, str. 171, op. 43.

⁹ Obširneje o tem prim. F. Čuček – M. Moll, *Duhovniki za rešetkami. Poročila škofu o poletju 1914 na Spodnjem Štajerskem aretiranih duhovnikih. Priester hinter Gittern. Die Berichte der im Sommer 1914 in der Untersteiermark verhafteten Geistlichen an ihren Bischof*, Ljubljana 2006 (Vir. 22).

buk razcefrana. Gospod Korošec se ni smel pokazati na cesti.«¹⁰ Večina aretacij duhovnikov je bila opravljena v avgustu in septembru 1914. Vseh 21 primerov, ki so poznani, je bilo iz okrajev Maribor, Ptuj, Slovenj Gradec, Celje in Brežice.

Duhovnike so zapirali, ker so bili Slovenci in ker so zaradi vpliva na ljudi lahko širili politične ideje, ki niso bile v soglasju s prevladujočo politiko v monarhiji. »Katolicizem in slovenstvo – to je bilo v tem pogledu skoraj identično, verjetno tudi zato, ker je slovensko prebivalstvo z veliko večino podpiralo katoliško slovensko ljudsko stranko.«¹¹ Takšno stališče tudi razloži, zakaj je bil dr. Anton Korošec posebej osovražen pri avstrijskih oblasteh, ki so se v tem času pokazale kot opora poudarjenega nemškega nacionalizma. Izgovori za aretacije so bili zelo različni, podobno kot so se razlikovali odnosi, ki so jih do aretiranih duhovnikov kazali krajevni žandarji ali drugi uradniki, ki so nastopali v procesu aretacije.

Za dobršen del duhovnikov sodni postopki sploh niso bili izpeljani. Navedeno so več mesecev čakali v zaporih, ne da bi bila obtožnica sploh vložena. Prava zaslišanja so bila bolj izjema kot del rednih postopkov. Zdi se, da je bilo pomembno predvsem dejstvo, da so duhovnike zaprli in da so določen čas prebili v preiskovalnem zaporu, kjer so bili deležni raznih oblik ponižanj, zasramovanj, nehumanih razmer, slabe hrane, prekinitve stikov s sotrpini, negotovosti ... Ko je bil v začetku decembra 1914 iz zapora izpuščen še zadnji aretirani duhovnik lavantinske škofije Franc Muršič,¹² župnik v Framu, so to razumeli kot obliko popuščanja sovražnosti do slovenske duhovščine. Gotovo pa gre drugačno ravnanje vojaških oblasti do katoliških duhovnikov slovenske narodnosti razumeti tudi kot sad nastopa vodstva Katoliške cerkve v Avstriji. Dne 4. oktobra 1914 je namreč dunajski kardinal Friedrich Gustav Piffl med pridigo v dunajski stolnici sv. Štefana, kjer je bilo zbranih prek 10.000 ljudi iz »najvišjih krogov«, zavrnil gonjo proti katoliški duhovščini, zlasti proti slovanski, ki se je širila od začetka vojne: »Ker je bilo nekaj duhovnikov v preiskavi, češ, da so zapleteni v panslavistično gibanje, menijo nasprotniki, da smejo celokupni duhovščini vreči v obraz očitek, da nimajo dovolj domovinske ljubezni.«¹³ Ljubljanski škof dr. Anton B. Jeglič se je kardinalu zahvalil za »uspešno javno obrambo Boga in cesarju vdane slovanske duhovščine v Avstriji«.

Podobno pričevalno vrednost o razpoloženju uradnih oblasti in žandarmerije do slovenskih duhovnikov ima zapis v celjski župnijski kroniki (takrat je bila v mestu samo župnija sv. Danijela): »Zaprte so pošiljali v sodnijske zapore

¹⁰ *Kronika matere hiše*, str. 221.

¹¹ F. Čuček – M. Moll, *Duhovniki za rešetkami*, str. 8.

¹² Franc Muršič (1867–1916) je bil aretiran 2. avgusta 1914 in je bil v preiskovalnem zaporu v Gradcu štiri mesece. Prim. F. Čuček – M. Moll, *Duhovniki za rešetkami*, str. 75–90.

¹³ *Bogoljub* 1914, št. 11, str. 376.

v Gradec. Graška poulična druhal je za vsako ekspedicijo bila obveščena ter na kolodvoru čakala na ‚delinkventa‘, kričala nad njim, ga opljuvala, nekatere celo pretepla. Nemški nacijski listi so bili o zaporu slovenskih duhovnikov včasih prej obveščeni, kakor jih je žandarmerija v rokah imela. /.../ Ni čuda, da so se celo poštene Nemci izražali: Pri takem postopanju Avstrija ne more zmagati, ker vsaka krivica se gotovo kaznuje. Tudi celjski opat je bil na tem, da ga denejo v zapor. Imel je cerkveni govor o usmiljenem Samarijanu, kateremu so nekateri hoteli podrinuti proti državne namene. Le takratni okrajni glavar baron Müller je posredoval, da 78 let starega opata Ogradi-ja niso zaprli.«¹⁴

V času, ko so bili duhovniki zaprti ali v postopkih, so bile župnije brez dušnih pastirjev. Le občasno so jih nadomeščali župniki ali kaplani iz sosednjih župnij. Ob dejstvu, da je bilo v vojaško duhovniško delo poklicano večje število duhovnikov, ki so sicer delovali po župnijah, je to povzročilo pomanjkanje duhovnikov in nezadovoljstvo med ljudmi. Lavantinski škofijski ordinariat v času postopkov ni interveniral niti ni sprožil kakšnih postopkov, ki bi kazali na zavzemanje za zaprte duhovnike. Bili so prepuščeni sami sebi in vojaškemu kolesju. »Zelo zelo redko je zaslediti, da bi škofija poslala k aretiranemu duhovniku odvetnika. Tudi o drugih oblikah pomoči s strani škofije ni nikakršnih poročil. /.../ Omembe vredne pobude, da bi zaprtim duhovnikom stali ob strani, ni nikjer z dokumenti izpričane. Edina zadeva, ki je škofa zanimala, so bile okoliščine aretacij in odmevi o tem v časopisju.«¹⁵ Škof dr. Mihael Napotnik je namreč po njihovi osvoboditvi naročil, da so pripravili poročila o svojih aretacijah in zaporniških dneh. Ohranjeni dokumenti zgovorno pričajo o razmerah v avstrijski družbi in v lavantinski krajevni Cerkvi v prvih mesecih vojnih sovražnosti.

Mariborski meščani so sovražnost do slovenske katoliške duhovščine kazali ob različnih priložnostih, podobno kot se je dogajalo tudi v Celju in nekaterih drugih krajih. 12. maja 1918 naj bi v Mariboru obhajali narodni dan. Ni uspel, kot so pričakovali organizatorji. Udeležba je bila majhna, med njimi so bili povečini šestnajstletni fantje. »Strašno so udrihali po slovenskih farjih, cesarju in cesarici in grozno vpili: ‚Proč od Avstrije in Parme!‘. Nato so veliko tulili, peli Stražo na Renu, šli po Poštni in Šolski ulici in stvar se je končala,« beremo v kroniki šolskih sester.¹⁶ Na splošno pa so sodni postopki proti duhovnikom in dijakom med ljudmi povzročali zgražanje.

¹⁴ Opatijsko-dekanijski urad Celje, Kronika opatijske cerkve sv. Danijela v Celju za leta 1914 do 1918 (dalje: Kronika-opatija), str. 55. Franc Ogradi (1836–1921) je celjsko župnijo vodil od 1890 do 1921.

¹⁵ F. Čuček – M. Moll, *Duhovniki za rešetkami*, str. 10.

¹⁶ *Kronika matere hiše*, str. 329.

4 ZASEDBA CERKVENIH PROSTOROV

Za vojaške potrebe je bilo zasedenih več cerkvenih prostorov, predvsem šolskih. Kot je razvidno iz *Kronike matrne hiše šolskih sester v Mariboru*, so že pred razglasitvijo vojnih sovražnosti vojaške oblasti zahtevale izpraznitev prostorov in njihovo uporabo za vojaške namene.¹⁷ Hiša vrhovnega vodstva je postala center za opremljanje rezervistov, skladišče zalog in postaja pred odhodom na fronto. V zavodu se je naselil 47. regiment in prevzel velik del vseh prostorov. Sredi avgusta je na njihovo mesto prišel 27. regiment iz Gradca. Že po dobrem mesecu spopadov so v samostanske prostore začeli prihajati ranjenci. Sestre so se morale stisniti v preostale prostore ali iskati možnosti prebivanja pri drugih skupnostih. Pouk so lahko izvajale le v manjšem obsegu, v več izmenah ali pa so ga sploh morale odpovedati. O podobnih razmerah bi smeli govoriti v večini samostanskih skupnosti. V Mariboru je bila rezervna bolnišnica tudi v frančiškanskem samostanu.

Vojne razmere so se poznale tudi v skupnostih frančiškank Brezmadežne (slovenjebistriških šolskih sester), z osrednjo ustanovo v Slovenski Bistrici. Velik del mlajših sester je opravil tečaje izobraževanja pri Rdečem križu, da so lahko pomagale ranjenim vojakom. Del šolskih prostorov v Slovenski Bistrici so preuredile za potrebe vojaške bolnišnice, oskrbo vojaških ranjencev so prevzele sestre. Zlasti po letu 1916 se je v skupnosti čutilo veliko pomanjkanje osnovnih sredstev za preživetje. Kljub temu so uspele prav v času vojne prevzeti tri vzgojne ustanove v nemškem delu monarhije.¹⁸

Šolske dejavnosti so morale zelo omejiti tudi šolske sestre v Celju, ker je vojska zasedla velik del prostorov. Tiste, ki so ostali na voljo, so uporabljale za dvoizmenski pouk: dopoldne so poučevale višje razrede, popoldne nižje, medtem ko so morale vrtec preseliti v zasebno hišo. Ker je vojska spreminjala svoje potrebe in zahteve, so se neprestano spreminjali tudi pogoji dela. Občasno so sestre morale pošiljati dekleta na daljše ali krajše počitnice, medtem ko se je vodstvo šole dogovarjalo na raznih ravneh. Konec leta 1914 in na začetku naslednjega leta je bilo v prostorih dekliške šole šolskih sester na okrevanju okoli sto vojaških ranjencev. Od februarja 1918 dalje je bil pouk ponovno v vseh razredih. Hkrati velja za celjske razmere značilna ugotovitev: »Mestna oblast je nameščanje vojaštva uporabljala tudi kot sredstvo nagajanja. Tako so dekliški šoli šolskih sester, kljub temu da si je pri vojaških oblasteh izborila odhod vojakov iz njenih prostorov, odredili, da mora del prostorov izprazniti in jih nameniti za vojaške potrebe. Te ‚pozornosti‘ je bila ta šola deležna, ker je bila

¹⁷ Prim. *Kronika matrne hiše*, str. 217.

¹⁸ Prim. A. Solar – M. Kadiš, *Kronika frančiškank Brezmadežne*, Slovenska Bistrica 1994, str. 100.

edina slovenska v nasprotju z vsemi javnimi šolskimi zavodi v mestu, ki so bili v tem času nemški.«¹⁹

Za vojaške namene so v Celju porabili podružnično cerkev sv. Maksimilijana, najprej od začetka leta 1915 do januarja 1916, ko je bila cerkev vojaško skladišče, nato ponovno od oktobra 1917 dalje, ko so cerkev in zemljišče ob njej po ukazu okrajnega glavarstva dodelili vojaškim enotam. Uporabo je dovolil škofijski ordinariat v Mariboru, pred spremembo namembnosti je bila eksekrirana. »Trpela je veliko škodo, ki še danes ni popravljena in ne rekonsolidirana. Cerkev, ki se že v drugi polovici 14. stoletja v listinah navaja in je legendarno in zgodovinsko za Celje izrednega pomena, je dobila po svetovni vojni udarec, od katerega se bode težko opomogla!« je po koncu vojne zapisal kronist.²⁰ Na začetku leta 1915 so v misijonski hiši nad Celjem še lahko pripravili duhovne vaje za več stanov, za naslednje leto so morali vsa srečanja odpovedati, ker je vojska zasedla romarski dom. Zbiranje stanov ni bilo mogoče, kajti možje in fantje niso bili doma, dekleta in žene pa so bile preveč obremenjene z delom, beremo v kroniki misijonske hiše pri sv. Jožefu.²¹ V letu 1917 so že lahko pripravljali večja srečanja v postnem in adventnem času. Več bratov iz skupnosti lazaristov je bilo vpoklicanih pod orožje že avgusta 1914. Poslani so bili na vzhodno fronto. Vpoklici bratov in aspirantov so sledili še vsa naslednja leta, nekateri so bili poslani na južno fronto, drugi na soško. Nekateri med njimi so prišli v rusko ujetništvo, več jih je bilo ranjenih, a so se po zdravljenju morali vrniti na bojišča. Kot neposredno posledico vojnih razmer, ki je spremenila podobo Jožefovega hriba, je razumeti odločitev mestnih oblasti, da so za oskrbo meščanov z lesom in kurjavo posekali gozd pri Sv. Jožefu.

Na Ptujju je vojaštvo zasedlo cerkev sv. Ožbalta, ki je bila obnovljena v času pred izbruhom vojne. Kot je zapisal v svojem poročilu pred kanonično vizitacijo župnik-vikar minorit p. Norbert Povoden, je bila do srede junija 1915 cerkvi povzročena že velika škoda. Član minoritske skupnosti p. Rafael Potrč, kaplan pri Sv. Vidu pri Ptujju, pa je bil deležen vseh postopkov represivnega nastopanja vojaških oblasti, ker je bil obtožen, da je širil alarmantne vesti.²²

Mednarodni značaj salezijanskega zavoda ‚Marijanišče‘ v Veržeju se je posebej pokazal že poleti 1914, saj je kar dobršen del mladih salezijancev (19), novincev (6), 2 brata in 2 duhovnika ter celo 19 gojencev, ki so bili nemške narodnosti, dobilo pozive in v začetku avgusta odšlo k svojim vojaškim enotam. Vpoklici so sledili tudi v naslednjih mesecih in letih. Zaradi tako zmanjšanega

¹⁹ B. Himmelreich, *Celje v letih prve svetovne vojne 1914–1918*, v: *Iz zgodovine Celja 1848–1918. Odsevi preteklosti*. 2. (ur. Marija Počivavšek), Celje 1998, str. 91.

²⁰ Kronika-opatija, str. 61.

²¹ Prim. Zavod sv. Jožefa, Celje, Hauschronik des Missionshauses za leto 1915.

²² Prim. A. Ožinger, *Zgodovina samostana in župnije sv. Petra in Pavla od začetka 19. stoletja do konca 1. svetovne vojne*, str. 167, str. 171 (op. 43).

števila so bile šolske dejavnosti v zavodu omejene, del prostorov pa je zasedla krajevna ljudska šola, ker je šolske prostore zavzelo vojaštvo. Po odprtju soške fronte so v zavod sprejeli nekatere gojence in duhovnike iz Južne Tirolske in z Goriškega. Posledice vojne so čutili tudi drugače. Zavodska kapela je postala kraj zelo osebnih in iskrenih pobožnosti. Medtem ko so mladi salezijanci ter moške in fantje iz trga trpeli na bojiščih, so se v kapeli vrstile molitve zanje in zato, da bi čim prej utihnilo orožje. Vsaka novica o smrti je v kraj in zavod prinesla novo žalost, skupna molitev v zavodu pa je prošnja za njihov večni pokoj. V določenih obdobjih je zavod (zgrajen v letih 1911–1913) moral sprejemati vojaške ranjence – prva skupina se je vselila oktobra 1914. Vojaška komisija, ki je zavod obiskala v začetku maja 1915, je določila, da je v njem prostora za 500 vojakov. Vse do konca vojne so si sledile različne enote, salezijancem in gojencem so bili na razpolago prostori, ki jih je odobrila vojska. Duhovniki, ki so sicer delovali v zavodu, so občasno imeli skrb za pastoralno delo v vojaških enotah, ki so se nahajale v okoliških krajih. Stiska na vseh področjih, ki jo je povzročala vojna, pomanjkanje sredstev za življenje in težki zdravstveni pogoji so povzročili, da je bilo življenje v zavodu zelo skromno. Neredko je primanjkovalo osnovnih življenjskih potrebščin, po spominih nekaterih avstrijskih salezijancev je bila občasno v zavodu tudi lakota.²³ Proti koncu vojne se je v zavodu razširila ,španska bolezen', za katero je obležala kar tretjina gojencev in vodstva; trije bolniki so umrli. Romarski značaj zavodske kapele se je poudarjeno pokazal, ko se je v teku leta 1917 razširila novica, da se je v Fatimi na Portugalskem prikazovala Marija in priporočala molitev ter pokoro za skorajšnje končanje vojne in vrnitev vojakov z bojišč.

Cerkveni in šolski prostori, ki jih je uporabljala vojska, so bili opustošeni. »V šolskih sobah je bil pod tako umazan, da ni bilo mogoče prepoznati, da je bil v začetku položen parket in ne navaden pod iz desk. Kdor je videl šolsko poslopje pred vojno in zdaj spet, ni mogel verjeti, da je to ista hiša, in nas je pomiloval zaradi naše velike škode. Vendar je to vse veljalo samo vojakom, ki so se borili za domovino!« so razmere sprejele in razložile sredi oktobra 1914 šolske sestre v Mariboru.²⁴ Čeprav so nato v zavod prihajale razne skupine obrtnikov, da bi popravile škodo, je ta ostala. Potrebni je bilo več let, da so se razmere uredile in so lahko začele normalno delovati vse šolske dejavnosti. Šele po maju 1918, ko so odšli zadnji ranjenci in drugi vojaški uslužbenci, so sestre lahko začele temeljito prenovo prostorov. Simbolno odškodnino, ki so jo prejele pred tem, so uporabljale za nakup živilskih potrebščin, s katerimi so pomagale vojakom in revnim otrokom, ki so se redno zatekali v samostan po pomoč.²⁵

²³ Prim. B. Kolar, *Marijanišče v Veržeju sto let*, Veržej 2012, str. 60–61.

²⁴ *Kronika matere hiše*, str. 230.

²⁵ Nekateri vidiki posledic svetovne vojne za cerkveno življenje v Celju so predstavljeni v razpravi B. Kolar, *Celje v času prve svetovne*

5 GOSPODARSKE POSLEDICE

Vojne razmere so od vsega začetka v življenje ljudi prinašale nove okoliščine. Da je bilo vse v službi vojske, so ljudje čutili od jeseni 1914 dalje. Višale so se cene in kmalu je začelo primanjkovati osnovnih življenjskih potrebščin. Posebej so pomanjkanje živil čutili meščani v Mariboru in Celju. Kot nekakšen povzetek dogajanja na tem področju za prvi dve leti lahko vzamemo zapis v kroniki skupnosti šolskih sester v Mariboru februarja 1917: »Vojna s strašnim spremljanjem draginje in lakote nastopa vedno bolj resno. V letu 1914/15 smo še zelo malo čutile, saj je imela domovina živil še v obilju, v letu 1915/16 je bila stvar že veliko resnejša, prišle so karte za moko in kruh, karte za sladkor in kavo, trije brezmesni dnevi: ponedeljek, sreda, petek; ob teh dnevih ni nihče smel jesti mesa, varnostna straža je hodila po hišah gledat, ali kdo kuha meso. V več družinah so našli meso, za kar so bile obsojene na globo, pogosto do 1.000 K. V letu 1915/16 so se za denar še dobila živila, v letu 1916/17, posebno v mesecih januarju, februarju in marcu se v našem mestu ni dobilo živil niti za drage denarje. Ure in ure, celo po pol dneva so stali ljudje v dolgih vrstah pri nekaterih trgovinah, kjer so prodajali kruh ali moko, marsikdaj je toliko ljudi, da zmanjka kruha in zadnji spet odidejo prazni. V vse smeri so vreli meščani, moški, ženske, otroci z nahrbtniki, košarami itd., na podeželje, da bi kupili živila. Dobri ljudje, ki jim razposlani organi, običajno vojaki, vedno znova pobirajo moko, krompir itd., dajejo meščanom, kolikor morejo. Ti pogosto na kolenih prosijo za živila, radi plačajo za en krompir 8 do 10 vinarjev.«²⁶ Veliko pomanjkanje hrane in goriva je šolske sestre večkrat prisililo, da so odpovedale pouk in podaljšale počitnice. Na enak način so problem pomanjkanja hrane in sredstev za kurjavo čutile šolske sestre v Celju in skupnosti sester frančiškank Brezmadežne v raznih krajih.²⁷

Negativne posledice, ki so jih cerkvene skupnosti čutile na področju cerkvenega premoženja, opreme, privarčevanih sredstev in materialne škode so bile zelo raznovrstne in so prizadele domala vsako cerkveno občestvo na področju škofije. Kazati so se začele takoj po izbruhu vojnih sovražnosti, saj je dala oblast vojaškim potrebam prednost pred vsemi drugimi. Mnogi načrti cerkvenih skupnosti, npr. zbiranje sredstev za vzdrževanje in popravilo cerkva, gradnjo novih objektov ali za nabavo cerkvene opreme so bili naenkrat uničeni, saj je vojska pobrala prav vse. Naloga duhovnikov je bila, da so, tudi po naročilu lavantinskega škofa, takšne korake utemeljevali in opravičevali, da so ljudi nagovarjali k vplačevanju vojnih posojil ali k prispevanju za različne nabirke. Ni si težko predstavljati, kakšen odnos so ljudje nato imeli do župnikov in kaplanov, ko so vsa njihova sredstva, ki so jih namenili za državne potrebe, propadla in

vojne kot se kaže v cerkvenem arhivskem gradivu, v: Studia Historica Slovenica 9 (2009), št. 2-3, str. 543–574.

²⁶ *Kronika matrne hiše*, str. 299.

²⁷ Prim. A. Solar – M. Kadiš, *Kronika frančiškank Brezmadežne*, Slovenska Bistrica 1994.

so izgubili prav vse. Duhovniki so si s tem nakopali vrsto zamer in očitkov. V cerkvenih ustanovah so si pomagali z lastnimi gospodarskimi dejavnostmi, dokler so imeli delavce (npr. brate laike v skupnostih lazaristov, kapucinov, trapistov), del sredstev za preživljanje pa so dobivali od župnikov, ko so pomagali pri pastoralnem delu po raznih župnijah. »Pri nas na podežlju še ni bilo tako slabo, hudo pa je bilo v večjih mestih. Pri Sv. Jožefu je bilo težko dobiti moko za kruh, materiala za prikuhe smo imeli zadosti doma, tudi masti je bilo za naše potrebe zadosti, če je le človek pri tem ravnal varčno. Olje, petrolej in kurjavo smo si pravočasno priskrbeli,« beremo v kroniki misijonske skupnosti pri Sv. Jožefu nad Celjem.²⁸

Če je med ljudmi katera od nasilnih rekvizicij povzročila bolečino in nezadovoljstvo, je bilo to plenjenje zvonov, kajti nobeno dejanje ni bolj poseglo v življenje cerkvenih skupnosti in nanje napravilo globljega vtisa. Neredko so se ljudje od zvonov poslavljali s solzami v očeh in jih pospremili do meja župnije. Že maja 1915 so vojaške oblasti poizvedovale, ali bi bila katera župnija pripravljena svoje zvonove odstopiti za vojne potrebe; šlo je za zvonove, ki niso bili nujno potrebni. Kar nekaj župnij se je prostovoljno odpovedalo zvonovom na podružničnih cerkvah (v Celju sta bila izročena dva zvonova iz cerkve sv. Maksimilijana in dva druga).²⁹ Avgusta istega leta pa je Ministrstvo za uk in bogočastje sporočilo, da so zvonovi za vojno nujno potrebni in da bo prišlo do odvzemov. Splošna določba je bila, da bi naj za vojne potrebe šlo 66 % zvonov, ostalo naj bi jih 33 %, med temi bi bili tisti, ki so imeli največji zgodovinski pomen. Vojaška uprava na Štajerskem je zvonove začela pobirati 7. avgusta 1916 in jih največ pobrala do konca leta. V kroniki mariborskih šolskih sester za 11. avgust 1916 beremo: »Slovo od naših zvonov. Tega dne so prišli v naš samostan štirje vojaki in javili, da imajo ukaz, da odpeljejo naše cerkvene zvonove za vojno. Kmalu nato je bilo iz samostanskega stolpiča zaznati slovesno zvonjenje. Bilo je zvonjenje v slovo od ljubih zvonov. Potem ko je izzvenel zadnji ton, so ju vojaki sneli in na dvorišču naložili na avto in odpeljali. Žalostno smo sestre obstopile zvesta tovariša našega življenja. Solze otožnosti so nam tekle iz oči, bilo je, kot da bi nesli h grobu dragega člana samostana, vendar za ljubljeno domovino ni prevelika nobena žrtev. Ostal nam je vendarle še mali zvon, to je navček.«³⁰ Na začetku leta 1917 so vojaške oblasti nakazale manjšo vsoto kot odškodnino za zvonove; denar je šel v vojno posojilo. Drugi val plenjenja zvonov je sledil od julija 1917 dalje. Sedaj so na svojem mestu ostali le še redki zvonovi. Večje zvonove so razbijali že v zvonikih in jih nato po kosih metali na tla. Ohranjeni dopisi na škofijskem ordinariatu kažejo, da si je več duhovnikov prizadevalo rešiti vsaj

²⁸ Zavod sv. Jožefa, Celje, Hauschronik des Missionshauses za leto 1916.

²⁹ Prim. Kronika-opatija, str. 88.

³⁰ Kronika matere hiše, str. 289.

nekaj zvonov, a tudi posredovanje ordinariata ni pomagalo. Odškodnina, ki so jo župnije dobile za odvzete zvonove, je bila v veliko primerih vložena v sedmo vojno posojilo in je bila s tem izgubljena za vedno. Kot zanimivost iz obširnega dopisovanja v zvezi z reševanjem zvonov velja omeniti, da je julija 1916 škofijski ordinariat iz Maribora po naročilu namestništva iz Gradca dal vsem župnijskim uradom navodilo, naj vse vloge glede zvonov pišejo v nemškem jeziku, »ker gospodje pri vojni upravi drugih jezikov ne znajo!«³¹

Za vojaške potrebe so pobrali tudi druge kovine, predvsem bron in kositer, o čemer so se širile govorice kmalu po izbruhu vojne. Takšni predmeti so se velikokrat nahajali v cerkvah in drugih sakralnih prostorih. 15. marca 1915 je lavantinski škofijski ordinariat po naročilu vojaških oblasti razposlal vprašalnik, ali imajo cerkve kaj medeninastih predmetov. »Vojna uprava potrebuje medenino, cink, baker etc. Za nabiranje teh snovi se ustanovljajo posebni odbori. K takim lokalnim odborom naj pristopajo tudi duhovniki,« beremo v celjski župnijski kroniki.³² Podoben dopis so župnijski uradi ponovno prejeli 3. aprila, ko so zahtevali poročila o starem bakru. 7. avgusta je škofijski ordinariat zahteval dodatne informacije o zvonovih in medeninastih možnarjih. »14. februarja (sc. 1917) je prišla komisija, da bi pobrala za vojne namene medeninaste in druge lestence iz trdne kovine. Gospodje so si ogledali lestence v cerkvi. Našli so le štiri majhne lestence iz medenine, ki bi bili uporabni v ta namen,« poroča kronistka šolskih sester v Mariboru.³³ Septembra 1917 so bile na vrsti orgle. Najprej so morali za vojne namene oddati kovinske piščali, oktobra istega leta so zahtevali še cinaste ali s cinom legirane. Narejeni so morali biti natančni popisi orgel, njihove opreme in vrednosti. Celjska župnijska cerkev sv. Danijela je za oddane piščali prejela 1718 kron, ki so šle v »orgelski sklad,« tega pa je v celoti pobralo osmo vojno posojilo.³⁴ Za 15. april 1918 je kronistka v skupnosti šolskih sester dodala, da je prišel orgelski mojster Brandl, ki je za vojne namene iz samostanskih orgel pobral 23 kositrnih piščali ter jih nekaj dni kasneje nadomestil s piščalmi iz cinkove pločevine.³⁵ Marca 1918 so za vojaške potrebe pobrali vse bakrene strehe (prvič so to zahtevali že junija 1915) in strelovode. Le na izrecno zahtevo posameznih župnikov ali škofijskega ordinariata so prizanesli posameznim delom cerkvene opreme, sicer pa je bilo upiranje zaman.

Posebna oblika izčrpavanja posameznikov in ustanov so bila vojna posojila. Že jeseni 1914 je država razpisala prvo vojno posojilo, ki bi veljalo za sedem let in je bilo obrestovano s 5,5 %. Da bi se nabralo čim več denarja, je Ministrstvo za

³¹ Kronika-opatija, str. 95.

³² Kronika-opatija, str. 60.

³³ *Kronika materne hiše*, str. 298.

³⁴ Prim. Kronika-opatija, str. 109.

³⁵ Prim. *Kronika materne hiše*, str. 325.

uk in bogočastje 12. novembra 1914 dovolilo, da se lahko vse cerkveno premoženje, ki je bilo na razpolago, naloži v vojna posojila. Mnoge župnijske skupnosti so naročilo vzele zares in so v posojilo dale tudi mašne ustanove ter državne zadolžnice. 1. maja 1915 je bilo razpisano drugo vojno posojilo. Že septembra 1915 je bilo razpisano tretje vojno posojilo. Ker nekateri duhovniki očitno niso hoteli več delati propagande za te namene, je država iskala posameznike, ki bi bili pripravljeni prevzeti agitacijo za posojila preko župnijskih meja. Leta 1916 sta sledila še četrto in peto posojilo; slednje je bilo podaljšano v letu 1917. Maja tega leta je bilo razglašeno še šesto, ki je bilo tudi večkrat podaljšano. Sedmo vojno posojilo je bilo razpisano novembra 1917; tudi tega so večkrat podaljšali. Župnije so bile spodbujene, da so v to posojilo dale sredstva, ki so jih prejele za zaplenjene zvonove. »To posojilo je požrlo celjske zvonove,« je z žalostjo zapisal celjski kronist.³⁶ Maja 1918 je bilo razpisano še osmo vojno posojilo, za katerega so bila izdana posebna navodila, kajti očitno je tudi v cerkvenih ustanovah začelo primanjkovati sredstev in navdušenja; za to posojilo so šla sredstva, ki so jih župnije dobile za orgle in drugo kovinsko opremo. Vojna posojila so temeljito izčrpala vse oblike cerkvenega premoženja. Iz popisa, ki ga je naredila opatijska cerkev v Celju, je razvidno, da je v vojna posojila dala kar prek 72.000 kron, v kar so šle vse pobožne (mašne) ustanove, državne zadolžnice, ubožne ustanove, premoženje podpornih in drugih katoliških društev ter osebno premoženje duhovnikov in neredko tudi njihovih sorodnikov, ki so živeli skupaj z njimi. Ker po koncu vojne posojila niso bila vrnjena in ne obrestovana, kakor je bilo obljubljeno, so škodo vojne na takšen ali drugačen način čutile vse cerkvene ustanove in posamezniki. Pri tem velja dodati, da je imela vsaka cerkvena ustanova lastno premoženje in upravo, zato je potrebno obravnavati poročila za vsakega posebej in da celovit pregled raznih oblik gospodarske škode ni bil narejen.

6 RAZMAH DOBRODELNOSTI

Vojni čas je bil čas organiziranja različnih oblik dobrodelnosti in pomoči, ne le vojakom, temveč tudi drugim skupinam, ki jih je vojna prizadela. To so bile predvsem vdove, sirote, vojni ranjenci in invalidi, po letu 1915 tudi begunci, ki so našli zatočišče v osrednjem slovenskem prostoru.³⁷ Dogajanje na področju dobrodelnosti lahko povzamemo v trditvi, da je vojni čas prinesel pravi razcvet pobud na tem področju in za razne kategorije ljudi. Ta je bila organizirana tako na ravni škofije kot dekanij in posameznih župnij. V polni meri so se v to dogajanje vključile tudi različne cerkvene družbe in združenja. Stiska se je večala

³⁶ Kronika-opatija, str. 78.

³⁷ Prim. Bogoljub 1915, št. 12, str. 365–366.

z vsakim dnem vojne. Značilne so besede, ki jih je v poročilu za kanonično vizitacijo v celjski župniji leta 1918 zapisal dekan F. Ogradi: »Kmetje si radi sami pritrjajo, da lačnim vojakom zamorejo pomagati. Po 5-8 jih pride na dan k nekaterim hišam kruha prositi.«³⁸

Za te namene so se vrstile najrazličnejše nabirke. Najpogostejše so bile nabirke za Rdeči križ. V ta namen so pripravljali tudi razne prireditve, na katerih so zbirali sredstva za to organizacijo in njene dejavnosti. Pripravljali so nabirke za ranjene v vojni in za podporo revnih svojcev vpoklicanih vojakov. Druge najpogostejše omenjene nabirke so bile še naslednje (nekatero od teh so prišle na vrsto vsako leto): za vojne sirote in vdove, za vojne invalide, za Prostovoljni vojaški kolesarski klub, za gradnjo 'podmorskega čolna' (*Flottenverein*), za štajerski vojni sklad za vdove in sirote in onemogle vojake, za vojaško božičnico, za revne Istrijane, za Armence, za patriotične namene, za Brežice in Brežičane, žrtve požara, za Litvance, za votivno cerkev na Dunaju, za goriške begunce, za poškodovane cerkve na Goriškem in drugo. »Sicer pa ni bilo skorej dneva, da bi ne prišlo kako naročilo, pouk ali ukaz radi vojne,« je zapisal kronist celjske župnije na začetku leta 1918.³⁹

V vojni propagandni stroj so vključili tudi šole, učitelje in šolarje. Otroke so spodbujali, da so se vključevali v pripravo darov za vojake na frontah ali ranjence v bolnišnicah. Zbirali so sredstva in izdelovali različne izdelke, s katerimi so želeli olajšati vojaško življenje in vojakom pomagati, da bodo hrabro nadaljevali svoje dolžnosti. Za to so bila posebej primerna posamezna obdobja cerkvenega leta (npr. božični čas).

Tako za člane cerkvenih občestev kot njihove voditelje in za prebivalstvo na splošno je novost predstavljalo srečanje z begunci, ki so prihajali bodisi z vzhodne fronte, predvsem Galicije, kot tistimi, ki so po maju 1915, ko je bila odprta soška fronta, začeli prihajati s Primorske, iz Istre in Trsta. Z novimi vojaškimi razmerami so se Mariborčani srečali že kmalu po 20. juniju 1915, ko je v mesto prispela prva večja skupina bolnih in ranjenih vojakov z italijanske meje. V oskrbo so jih deloma prevzele šolske sestre v njihovem samostanu, deloma pa druge bolnišnice.⁴⁰ Begunci so prihajali tudi v okolico Celja, kjer so dobili možnost življenja, čeprav so se mestne oblasti kmalu začele soočati s problemi, ki so jih prinašale večje skupine. Mnogi begunci so ostali vse do konca vojne, nekateri pa se nato sploh niso vrnili na svoje domove. V celjski župnijski kroniki beremo: »Tudi z begunci so prišli duhovniki iz severa in juga k nam. V Polzeli se je celo ustanovila zasilna šola za Poljake. V Celju je bila določena Marijina

³⁸ NŠAM, D 14, 1918, poročilo za kanonično vizitacijo.

³⁹ Kronika-opatija, str. 109.

⁴⁰ Prim. *Kronika matere hiše*, str. 269.

cerkev za italijansko božjo službo.«⁴¹ Duhovniki-begunci iz primorskih krajev so bili posebej dobrodošli, ker je bilo v Celju in okolici mnogo beguncev iz Pulja in okolice, iz Gorice in njenega zaledja, kot beremo v dopisu celjskega dekanijskega urada dne 9. junija 1915, v katerem dekan F. Ogradi prosi dovoljenje za spovedovanje duhovniku-beguncu iz Pulja, saj domači duhovniki niso bili sposobni spovedovanja v italijanskem jeziku.⁴² Eden od begunskih duhovnikov, ki je prevzel pastoralno oskrbo italijanskih beguncev, je ostal v Celju do začetka septembra 1919, ko se je vrnil v Istro.

Za nekatera okolja so bili poseben izziv begunci židovskega porekla. Na celjskem področju se je pojavilo vprašanje, kam pokopavati židovske begunce iz Galicije, ki so se zatekli v okolico Celja in tam umrli; večja skupina je živela na gradu Blagovna pri Šentjurju. Ker so mestne oblasti nasprotovale, da bi jih pokopavali na posebnem delu osrednjega celjskega pokopališča, so zanje postavili pokopališče na gričku za graščino. Baje se je proti tej skupini beguncev izoblikoval negativen odnos, tako J. Orožen, ker so po svojem prihodu začeli prazniti celjski živilski trg in s tem ogrožati možnosti življenja za drugo prebivalstvo.⁴³

V začetku oktobra 1916 je v Maribor pribežala skupina redovnic, begunk iz Trsta, ki so pred tem morale zapustiti svojo hišo v Cormonsu; zasedla jo je italijanska vojska.⁴⁴ Mariborske šolske sestre so sredi decembra 1917 prevzele delo v begunskem taborišču v Wagni pri Lipnici, kamor so vojaške oblasti namestile begunce iz Gorice, tudi sirotišnico; med temi je bilo 70 dečkov in 50 deklic brez staršev. O svojem izobraževalnem delu med begunci so za december 1917 v kroniko zapisale: »Begunci pozimi tukaj niso obiskovali šole zaradi pomanjkanja ogrevanja, zato je bilo treba pouk nadomestiti z inštrukcijami doma, žal brez knjig. Otroci so zelo zadovoljni, posebej srečni pri petju različnih pesmi in pri skupnih igrah.«⁴⁵ Pojav beguncev je bil za stalno prebivalstvo poseben izziv. Ne le, da so bile organizirane različne nabirke, s katerimi so pomagali begunskim skupinam, temveč so se z njimi srečevali v vsakodnevem življenju, ko so begunci posamezno ali v skupinah iskali pomoč na podeželju.

Pregledu dejavnosti na področju dobrotelnosti, ki so jih razvile cerkvene ustanove in Cerkev v celoti, je bila namenjena pastoralna konferenca junija 1917.⁴⁶ V istem okviru so duhovniki namenili pozornost pregledu možnosti delovanja na tem področju po koncu vojne. Dušni pastirji so bili povabljeni, da so pripravili predloge, kako bi lavantinska škofija lahko še učinkoviteje pomagala pri odpravljanju posledic vojne in pri lajšanju stisk, v katerih so se znašli ljudje.

⁴¹ Kronika-opatija, str. 62.

⁴² Prim. NŠAM, D 14, 1915.

⁴³ Prim. J. Orožen, *Celje med prvo svetovno vojno*, v: *Kronika slovenskih mest* 3 (1936), števil. 1, str. 69.

⁴⁴ Prim. *Kronika matere hiše*, str. 292.

⁴⁵ *Kronika matere hiše*, str. 315.

⁴⁶ Poročila o pastoralni konferenci hrani NŠAM, pastoralne konference, leto 1917.

V svojih sklepih na pastoralni konferenci so poudarjali vlogo cerkvenih družb in bratovščin, ki so imele karitativno delo med svojimi temeljnimi nalogami. V vsaki večji župniji so obstajali ubožni zavodi (*Armeninstitute*), katerim je voditelj škofije dr. Mihael Napotnik po letu 1915 namenjal veliko pozornost in pomen. Večje župnije so imele Vincencijevo konferenco, dobrodelno društvo krščanskih žena in Marijino družbo. Med najbolj zavzetimi skupinami je bil tretji red, ki je bil organiziran v dveh tretjinah vseh župnij na ozemlju celotne škofije. Središča njihovega organiziranja so bile redovne skupnosti sv. Frančiška Asiškega. Na samostanskih portah so prejemale hrano in obleko številni reveži, brezdomci, v Mariboru, Celju, na Ptuju in drugod so na istem kraju pomoč dobivali dijaki, ki so obiskovali mestne šole. Za najbolj ogrožene skupine, ki bodo ostale po končani vojni, so imeli vdove, vojne sirote in invalide. Te skupine bodo po mnenju duhovnikov zahtevale posebno pozornost in večjo skrb.

Ker pa so vsa društva in družbe svoje premoženje izgubili z vlaganjem v vojna posojila, je bilo potrebno začeti znova. Kot prednostne naloge za povojni čas so duhovniki, ki so se udeležili pastoralne konference, predlagali: izpopolniti delovanje že obstoječih cerkvenih združenj in okrepiti njihovo članstvo; v vsaki župniji naj bo ustanovljen dobrodelni odbor ali krajevna karitativna zveza, ki bo usklajevala vse dejavnosti na tem področju; akcije krajevnih odborov naj bodo usklajene na škofijski ravni (v nekaterih okoljih so že govorili o karitativni zvezi kot povezovalki vseh dejavnosti na tem področju). Te službe bi morale ljudem nuditi tudi razne oblike pravne pomoči in jim pomagati pri uveljavljanju njihovih pravic. Duhovniki so bili prepričani, da država ne bo mogla opraviti vsega dela in da bodo iz sistemskih ukrepov vedno izpadli nekateri, za katere se bo morala zavzeti Cerkev. *Caritas* bo pred vsem svetom najboljša apologija krščanstva, delovanje duhovnikov na tem področju pa najboljši odgovor na oporekanje njihovemu delu. Vsekakor bo treba dobrodelnim združenjem po vojni nameniti večjo pozornost, obnoviti stara in ustanoviti nova, ki bodo ustrezala novim potrebam in bodo v pomoč pri odpravljanju posledic vojne.⁴⁷

7 POSLEDICE V VERSKEM ŽIVLJENJU

Posledice izjemnih razmer in vsakodnevne življenjske nevarnosti so se čutile tako v osebnem kot družinskem in skupnem življenju. Negotovost se je čutila na vseh ravneh. Dogajanje na bojnem polju je imelo posledice za življenje cerkvenih ustanov v zaledju. Splošna izkušnja duhovnikov je bila, da se je vsaj v začetku vojne tvegan čas poznal v vsakodnevnem življenju ljudi in v njihovi verski praksi. »Vojaki prosijo za svetinjice. Razdeljujejo jih častita mati in več sester. V celoti smo jih danes razdelile do 1.500. Vsak jo rad vzame, nekateri

⁴⁷ Prim. NŠAM, pastoralne konference, 1919.

zanjo prosijo, le štirje so jo odklonili, verjetno so Judje. Neki protestantski oficir jo je sprejel s pripombo, ali bo vendar pomagala,« so v kroniki za 28. julij 1914 zapisale šolske sestre v Mariboru.⁴⁸ Le nekaj dni kasneje (31. julija) so med zapisi dodale: »Ko je šla častita mati popoldne čez dvorišče, jo je neki kuhar prosil za svetinjico za svojega poročnika. Ko jo je prinesla, so se vse roke iztegnile k častiti materi. Neki oficir je prosil za celo svojo kompanijo, ki je stala na cesti, za svetinjice, ki jih je sam razdelil med moštvo, neki drugi je pomagal častiti materi v hiši pri razdeljevanju. Neki stotnik si je pustil dati svetinjico, neki drug je prosil za dve. Eno svetinjico je vtaknil v žep, drugo na kapo, da bi sovražna krogla ne zadela glave!«⁴⁹

Pomemben pokazatelj posledic vojne na versko-nravno življenje so vsakoletna vizitacijska poročila, ki so jih dekani pošiljali na škofijski ordinariat v Maribor po opravljenem obisku v vseh župnijah dekanije. V zapisniku za vizitacijo leta 1915 v celjski dekaniji beremo: »Versko-nravno stanje župnije / je/ povoljno. Moramo zadovoljni biti tudi s mestjani in tovarniškimi ljudmi v sedanjem resnem času. Bratovščin je mnogo pri fari, pri kapucinih in pri sv. Jožefu. Cerkvene zapovedi se v mestu ne spolnjujejo od tako imenovane intelligence, posebno moške. Sv. zakramenti se pa bolj prejemajo, kakor nekdanj – se ve da ženski spol – okoličanov in mestnih.«⁵⁰ Še bolj celovit in podrobneje predstavljen pogled na posledice vojne za pastoralno delo nam nudijo poročila o pastoralnih konferencah, ki so jih imeli duhovniki vsako leto po dekanijah in so po vnaprej pripravljenih programih obravnavali določeno tematiko. Pod vodstvom dekana so duhovniki obravnavali teme, ki jih je za pastoralno konferenco določil lavantinski škofijski ordinariat. Skupaj s poročilom o konferenci so nato dekani poslali na ordinariat tudi referate, ki so jih pripravili posamezni dušni pastirji za svojo skupnost.⁵¹

Vpeljane so bile nekatere posebne oblike pobožnosti, h katerim so bili povabljeni duhovniki in verniki. Navadno jih je razglasil voditelj škofije škof Napotnik, ki je takšne pobožnosti v mariborski stolnici tudi sam vodil. Prva je bila že 4. oktobra 1914, ko je bil godovni dan cesarja Franca Jožefa. Po slovesnosti v stolnici je bila procesija okrog stolnice, nato je podelil blagoslov z Najsvetejšim in nazadnje so zapeli cesarsko himno. »Pred odhodom vernikov je imela Njegova eksclenca pri oltarju nagovor, v katerem je izrazila svoje veselje in zadovoljstvo, da so se tako množično udeležili te slovesnosti. Škof je tolažil

⁴⁸ *Kronika matrne hiše*, str. 218.

⁴⁹ *Kronika matrne hiše*, str. 219.

⁵⁰ NŠAM, D 14, 1915.

⁵¹ Konferenca so bile navadno ob koncu šolskega leta. Gradivo, ki ga o teh konferencah hrani Nadškofijski arhiv v Mariboru, je za določene dekanije zelo obsežno in vsebuje poročila vseh župnij. Za druge so ohranjena poročila redka in nekatera so v slabšem stanju. Poročila so v veliki večini napisana v slovenskem jeziku, le tu in tam je v odgovorih še prevladovala nemščina. Nekateri primeri poročil o pastoralnih konferencah in o ugotovitvah duhovnikov na teh srečanjih so objavljena v nadaljevanju kot priloge.

domače vpoklicanih vojakov in vse spodbujal k vdanosti v najsvetejšo Božjo voljo,« so v kroniko zapisale šolske sestre.⁵² Med poudarjenimi pobožnostmi je šlo predvsem za oblike češčenja Najsvetejšega zakramenta, opravljanje drugih pobožnih vaj in zlasti za mašne namene. V poročilu o vizitaciji v letu 1916 je dekan F. Ogradi dodatno poudaril, da posebej od kar je vojna, ljudje radi namenjajo maše za rajne župljane in duhovnike.⁵³ Še bolj zgovorno v tem smislu je poročilo za kanonično vizitacijo v letu 1918, ki jo je opravil lavantinski škof dr. Mihael Napotnik. Opat F. Ogradi je v promemoriji zapisal: »Za sv. maše pa odkar je vojska tako obilno plačujejo pri fari, pri sv. Jožefu, pri kapucinih, da vsi duhovniki celjski ne morejo vseh maš odslužiti.«⁵⁴

Med novo uveljavljene oblike pobožnosti lahko uvrstimo mirovne procesije, ki so jih posamezne župnije organizirale k znanim Božjim potem. O tem so dušni pastirji redno obveščali škofijski ordinariat (prim. priloge). V Mariboru je bila pripravljena mirovna procesija od Marijine cerkve do stolnice in nazaj. Za 31. oktober 1915 je bila pripravljena druga takšna procesija, vodil jo je škof Napotnik. »Namen: da bi se Bogu zahvalili za dosedanje srečne uspehe, ki jih je imela naša hrabra vojska, in da bi izprosili trajen blagoslov na voditelje in bojevnike,« beremo v kroniki šolskih sester v Mariboru.⁵⁵ Zadnja takšna procesija je bila v Mariboru 10. marca 1918. Kronistka šolskih sester je zapisala: »Procesija za mir, ki sta se je udeležila tudi samostan in učiteljsiše. Udeležil se je tudi prevzvišeni gospod knezoškof. V baziliki je imel mirovno pridigo.«⁵⁶

Vpeljani so bili molitveni dnevi za mir. Prvi takšen dan je vpeljal papež Benedikt XV. za 7. februar 1915. Verniki so bili povabljeni, da so prejeli zakramente, da so del časa namenili češčenju Najsvetejšega zakramenta in opravljali druge pobožnosti.

Posledice vojnega dogajanja so čutila številna cerkvena združenja, zlasti tista, ki so bila namenjena fantom in možem. Ker so bili ti namreč poklicani pod orožje, so mnoge skupine prenehale delovati. To so doživele Marijine dijaške kongregacije, ki so povezovale dijake (navadno v okviru šol), in tudi Marijine družbe za može in fante, ki so bile organizirane po župnijah. Preostala združenja so svoje dejavnosti usmerjala na karitativno področje in prevzemala druge dejavnosti, ki so jih narekovale vojaške oblasti, npr. podpiranje ranjenih in pripravljanje dobrin, ki so jih nato pošiljali vojakom na fronte. Nekoliko manj, čeprav še vedno, so se vojne razmere videle v delovanju ženskih in dekliških združenj. Žene in dekleta so bile namreč preveč obremenjene s skrbjo za dru-

⁵² *Kronika matrne hiše*, str. 229.

⁵³ Prim. NŠAM, D 14, 1917, poročilo o dekaniji vizitaciji za leto 1916.

⁵⁴ NŠAM, D 14, 1918, poročilo za kanonično vizitacijo.

⁵⁵ *Kronika matrne hiše*, str. 276.

⁵⁶ *Kronika matrne hiše*, str. 322.

žine in gospodarstvo, da bi se lahko udeleževale dejavnosti in srečanj njihovih stanovskih skupin. Zato je bilo pastoralno vprašanje, ki so ga duhovniki obravnavali na konferenci leta 1919, namenjeno vprašanju, kako naj cerkvene družbe in društva sodelujejo pri obnavljanju verskega življenja po končani vojski. Dušni pastirji so bili namreč prepričani, da je vojna verskemu življenju prinesla veliko škodo, zato je bilo potrebno v prenovitveno delo vključiti vse moči. Na temelju splošnih cerkvenih predpisov sta morali biti v vsaki župniji za krepitev verskega življenja ustanovljeni Bratovščina sv. Rešnjega Telesa in Bratovščina krščanskega nauka, kajti njun namen je bil predvsem v utrjevanju praktičnega verskega življenja. Duhovniki so na srečanjih poudarjali prednostni pomen družb in bratovščin, ki so povezovalе cerkveno življenje v ožjem pomenu besede in karitativno dejavnost. Zato so vodstvu škofije priporočali podpiranje in novo organiziranje tretjega reda in Marijinih družb, ki so temeljile na stanovski ureditvi.⁵⁷

8 POSLEDICE ZA DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

Družinsko življenje so vojna in vojne razmere prizadele na več načinov. Mnogi očetje in možje so bili mobilizirani. Matere so ostale same, neredko z majhnimi otroki, za katere so morale skrbeti in obdelovati kmetijo. Trpela je družinska vzgoja, saj so bile matere od hudih naporov izčrpane in niso mogle skrbeti za otroke. Otroci niso mogli obiskovati šolskega pouka, ker so jih potrebovali za delo doma. Neredko so bili prepuščeni sami sebi, morda slabi družbi starejših, ki so jih vključili v svoje dejavnosti.

Posledice so posebej čutile družine v mestih, zlasti v Mariboru in Celju, kjer so ostali brez vsakih sredstev za preživetje. Prva in največja skrb vsake družine, otroci iz tega niso bili izvzeti, je bila najti živež za vsak dan. Redno so odhajali na podeželje, k sorodnikom in drugam, da so od tam pripeljali s seboj vsaj nekaj hrane. Tako se je med otroci in odraslimi pogosto širila tudi navada, da so živila kradli.

Izredne okoliščine so člane cerkvenih občeſtev, ki niso imeli urejene zakonske zveze, spodbujale, da so te uredili. Kot je razvidno iz poročil, ki so jih na svojih pastoralnih srečanjih obravnavali duhovniki, so imeli z urejanjem dokumentov za sklepanje zakonskih zvez dodatno delo, ker so morali v kratkih obdobjih obiskov vojakov pri domačih pripraviti potrebne dokumente in urediti vse druge okoliščine, da so lahko sklenili zakonsko zvezo; to je ženam dajalo pravico do denarne pomoči, otroci pa so s tem pridobili status zakonskih. Duhovniki so morali urejati dokumente za sklepanje cerkvenih porok ranjencev, beguncev in vojakov iz drugih okolij (npr. z italijanskega področja). Pri tem je

⁵⁷ Prim. NŠAM, pastoralne konference, 1919.

pogostokrat šlo za pospešeno urejanje teh vprašanj, ker so se morali vojaki v kratkem času vračati k svojim enotam. Velikokrat so urejali zakonske zadeve v času dopustov ali v postnem času, ki je sicer veljal za prepovedan čas za sklepanje porok. Treba je bilo urejati matične zadeve v zvezi s padlimi in njihovimi pogrebi. Zaradi vojnih razmer so imeli duhovniki nekatera posebna pooblastila, tudi v samostanskih cerkvah.

Na temelju ugotovitev srečanja duhovnikov na pastoralni konferenci 17. junija 1915 v Celju (Priloga II) lahko vidimo, da je »vojaška pospešila tudi delavnost in varčnost, medsebojno pomoč pri delu. Kljub manjšemu številu delavskih moči so se vendarle vsa poljska dela o pravem času in vestno opravila, pomagajo drug drugemu, kolikor le morejo. Posebno važno je spoznanje, da je moč države v delavnem kmečkem stanu. Ta stan prinese največ žrtev, največ trpi – daj Bog, da bi se kmalu zacelile rane, ki jih bo ta vojska vsekala ravno kmečkemu stanu«. Poročevalec M. Vraber je dodal: »Vojska je tudi utrdila ljubezen med domačimi, ljubezen v družini. Sklepale so /se/ sicer v tem času zakonske zveze, kjer se je šlo večkrat le za denar, le za podporo, a v obče je vojska rodila lepe sadove zakonske in otroške ljubezni.«

Na splošno pa so vojne razmere vplivale tudi na številčno gibanje prebivalstva. To je razvidno iz statističnih podatkov, ki so jih vsako leto pripravljali župnijski uradi. Najbolj se je čas poznal v številu sklenjenih cerkvenih porok, ki se je skoraj prepolovilo (v Celju 132 leta 1914, 57 leta 1915, 69 leta 1916, 63 leta 1917 in 120 leta 1918), in v številu rojstev (v Celju 398 leta 1914, 345 leta 1915, 307 leta 1916, 303 leta 1917 in 253 leta 1918). Zelo pa se je povečalo število umrlih, vpisanih v cerkvene matične knjige umrlih (v Celju 400 v letu 1914, 439 leta 1915, 491 leta 1916, 583 leta 1917 in 546 leta 1918).⁵⁸ Neredko je bilo potrebno reševati vprašanje, kje pokopavati umrle vojake (umirali so predvsem v raznih vojaških zdravstvenih ustanovah). Rešitev so videli v postavljanju ločenih pokopališč za avstrijske vojake in za vojne vojaške ujetnike (predvsem ruske in srbske), kajti krajevnim oblastem se je v mnogih krajih zdelo neprimerno, da bi skupaj pokopavali domače in sovražne vojake. V Celju so jih pokopavali na dveh različnih pokopališčih. Ker se je število vojaških grobov večalo iz leta v leto, je bilo treba pokopališča povečevati ali celo odpirati nova.

9 NOVE NALOGE ZA DUHOVŠČINO

Duhovščina se je zelo zgodaj zavedela, da vojne razmere z vsemi posledicami za Cerkev in njene ustanove prinašajo povsem nove okoliščine. Posledice so se poznale na mnogih področjih njihovega delovanja. Večje število duhov-

⁵⁸ Prim. B. Himmelreich, *Celje v letih prve svetovne vojne 1914–1918*, str. 95; B. Kolar, *Celje v času prve svetovne vojne kot se kaže v cerkvenem arhivskem gradivu*, str. 559.

nikov je bilo vpoklicanih v vojaško službo in so prevzeli duhovniško delo v vojaških ustanovah v zaledju ali na bojnih poljih. Drugi so dobili dodatne naloge v župnijah, kjer so delovali, zaradi oskrbovanja vojašnic in vojaških bolnišnic. Povečalo se je njihovo administrativno delo tako v prid vernikov kot državnih in cerkvenih ustanov. Organizirali so različne oblike pomoči in dobroteljnost še v večji meri kot pred vojno vnesli v redno obliko delovanja za vernike. V nekaterih krajih so morali organizirati duhovniško delo med skupinami beguncev, ki so tam našle zatočišče. V posameznih primerih so jim bili pri tem v pomoč duhovniki, ki so prišli z begunci, ali vojaški kurati, ki so znali jezike beguncev. Ti so poleg pooblastil, ki so jih imeli kot vojaški kurati, potrebovali še dovoljenja krajevnega škofa, da so lahko pomagali pri pastoralnem delu v krajevnih župnijah.

Iz ravnanja duhovnikov in vodstva lavantinske škofije je razvidno, da so se zavedali tudi posledic, ki jih bo za življenje ljudi, družin in cerkvenih skupnosti prinesla vojna kot takšna in njenega vpliva za prihodnost. Redna pastoralna srečanja so bila namenjena obravnavanju posledic vojne pod različnimi vidiki. Kot temo pastoralne konference v letu 1916 so po naročilu ordinariata imeli vprašanje: »Kakšne naloge ima rešiti dušno pastirstvo, da po končani vojni zaceli rane, verskemu življenju med vojsko zadane? S katerimi sredstvi se bo dala vršiti zlasti verska prenovitev v bližnjem miru domov se vračajočih vojakov ter doraščajočih mladeničev?« Čeprav seveda ni bilo nobenih znamenj, da se vojna bliža koncu, so takšno tematiko uvrstili na dnevni red, ker so želeli opozoriti predvsem tiste, ki so bili doma, da bodo za odpravljanje posledic potrebni izredni napor. Ali kot je zapisal župnik F. Pšunder pri Sv. Bolfenku v Slovenskih goricah: »Krvava vojska sicer še ni končana; ni toraj mogoče že zdaj pregledati vse posledice svetovnega spora. Vendar ker se vse politične stranke že zdaj pridno pripravljajo na čas po vojski, sme in mora tembolj dušni pastir delati načrte za svoje prihodnje delovanje.«⁵⁹ Ko so ugotavljali razmere v vojaških vrstah, predvsem na moralnem in verskem področju, so imeli o tem vse prej kot pozitivno mnenje: »Saj je javna tajnost, da je 60-70 odstotkov vpoklicanih vojakov okuženih, da se je moralo na tisoče venerično okuženih mož iz armade izločiti. V zdravniških krogih pa se resno posvetujejo, kako to za človeško družbo tolikanj nevarno zlo omejiti,« beremo v zapisniku konference celjske dekanije.⁶⁰ Za seznanjanje z razmerami v vojnih vrstah in sprejemanje sklepov glede nadaljnega dela so bila pomembna poročila, ki so jih pošiljali (in objavljali) vojni kurati. Tudi za duhovnike lavantinske škofije so bile v tem smislu zgovorne izkušnje, ki jih je v duhovniškem glasilu *Vzajemnost*, ki je izhajalo v Ljubljani, objavljalo

⁵⁹ NŠAM, pastoralne konference, 1916, poročilo župnika F. Pšundra.

⁶⁰ NŠAM, pastoralne konference, 1916, poročilo dr. J. Jančiča.

kurat Janez Hafner.⁶¹ Njegovemu zgledu so sledili še nekateri drugi duhovniki, ki so službovali v vojnih enotah.

Kot dodatno obliko pastoralnega delovanja so predvidevali pobožnosti, ki so imele mirovni značaj in priložnostne ter stanovske govore. »Ko mine vojska, bode obrnil dušni pastir vso svojo pozornost na iz vojske došle vojake. Če se bodo ti vrnili na pot moralnega življenja, jim bodo sledile tudi njihove sedaj morda v nečednih razmerah živeče družine, po načelu: pars maior minore post se trahit. /.../ Vse, ki se vrnejo, bomo spoštovali. Oni bodo veselje dušnega pastirja in ponos cele družine.«⁶² Bili so prepričani, da bo z zavzetim verskim življenjem mogoče postopoma odpraviti posledice vojnih razmer. Zato so v mnogih okoljih postali pomembno sredstvo prenavljanja ljudski misijoni, ki so jih pripravljali misijonarji iz različnih redovnih skupnosti. Večjo pozornost so se namenili dati cerkvenim združenjem, zlasti stanovskim, in drugim skupinam. Obnovljeno versko življenje bo dušni pastir »bojevnikom najlaglje ohranil z ustanovitvijo moške in mladeniške Marijine družbe. Ako jo bode in patientia et doctrina z vnemo in pravilno vodil, bode v srcih tudi globoko padlih veteranov obrodila stoteren, čeprav našim očem prikrit sad«. Kot pomembno sredstvo prenove so videli stanovska srečanja in nagovore, posebej v adventnem in postnem času. »Možje so v skupinah na fronti, naj bodo tudi v skupinah pri obhajilni mizi.« Slednjič je bil poudarjen še pomen duhovnikovega socialnega delovanja, da »bode zmanjšal bedo in gorje«. »Duhovnik bode moral tudi skazovati veteranom, vdovam in sirotam telesna dobra dela. Vzeti bo pa moral v roko tudi z vso vnemo protialkoholno delo. Ako v tem pogledu ne delujemo, ne bode po končani zmagi in srečni vrnitvi pijančevanju ne konca ne kraja. Saj nas vojska sama uči, da treznost daje in hrani dušne in telesne moči posamezniku in narodu.«⁶³

Zlasti začetno obdobje vojnih razmer je za duhovnike prineslo vrsto drugih posledic. Ne le, da je bilo v vojaško službo vpoklicano več duhovnikov in da so drugi v župnijah morali prevzemati nove dolžnosti, temveč so morali prevzeti dodatne naloge, to je utemeljevanje ravnanja Avstrije in njenih zahtev v odnosu do sosedov oz. držav, ki so se znašle v njej nasprotnem taboru. Morali so sprejeti vlogo glasnikov uradne avstrijske državne politike in opravičevati ravnanje posvetnih ter duhovnih oblasti. To jim je prineslo vrsto nasprotnikov, kajti če takšnim nalogam niso bili zvesti, so bili osumljeni.

⁶¹ Prim. duhovniško stanovsko glasilo *Vzajemnost*, 1916, št. 7-8, str. 110–112; 5 (1917), št. 1-2, str. 4–6; št. 5-6, str. 51–53.

⁶² NSAM, pastoralne konference, 1916, poročilo dr. J. Jančiča.

⁶³ NSAM, pastoralne konference, leto 1916, dekanija Celje.

10 ZAKLJUČEK

Prva svetovna vojna je globoko in na različne načine zaznamovala celotni slovenski prostor, posameznike in ustanove, družine, cerkvene skupnosti in različna združenja. Posledice vojne so se poznale na vseh razsežnostih življenja. »Vojska, vseh šib božjih najhujša šiba,« je že po nekaj mesecih vojnega dogajanja zapisal župnik na Polzeli Janez Jodl.⁶⁴ Tako duhovniki kot učitelji, starši in otroci so spoznali, da se je z vojno končalo neko obdobje in da je nastopil novi čas. Kot nekakšen povzetek posledic škode na raznih področjih javnega in zasebnega življenja lahko vzamemo zapis v celjski župnijski kroniki: »Za naše cerkve je prinesla vojna razne pobožnosti in celo vrsto raznoterih zbirk, cerkveno premoženje je potopila v vojna posojila, pobrala nam je večji del naših zvonov in orgelskih piščalk; pobrala pa je tudi celo vrsto ljudi in sicer med njimi najboljših. V moraličnem oziru pa je imela velikansko manco, ki še se bode desetletja poznal. Edino dobro je po polomu prišla zedinjena Jugoslavija, država Srbov, Hrvatov in Slovencev.«⁶⁵

11 POVZETEK

Župnije lavantinske škofije so bile vključene v vojno dogajanje, čeprav se nobena od njih ni nahajala na ozemlju, kjer so potekale vojne akcije. Duhovniki in verniki so se srečali z vsemi posledicami vojnih razmer: trpeli so pomanjkanje, rastle so cene življenjskih potrebščin, izguba sredstev, opustošenje sakralnih objektov, predvsem pa izguba življenj in pri mnogih trajne posledice na zdravju ali delovni sposobnosti. Srečali so se s pojavom vojnih ujetnikov in beguncev, boleznimi in lakoto. Proti narodnozavednim posameznikom in klerikom so bili pripravljene sodni postopki, ker so bili obtoženi, da so premalo patriotični ali da so branili interese Srbije. Posledice vojnih razmer je bilo čutiti na vseh področjih zasebnega in javnega življenja. Poznale so se v organiziranju verskega življenja in pri poslovanju cerkvenih ustanov. Posamezna cerkvena poslopja je zasedla vojska in jih uporabljala v vojaške namene. Samostani so postali vojaške bolnišnice, redovnice so pomagale pri oskrbovanju bolnih in ranjenih. Uvedene so bile nekatere nove oblike pobožnosti, ki so imele za cilj molitve za mir, le redko molitev za vojaške zmage. Težke razmere in pomanjkanje na vseh področjih je rodilo nove oblike dobrodelnosti; čas vojne in neposredno po njej je bil čas razcveta dobrodelnih akcij in karitativnih ustanov. Vojno dogajanje je prineslo vrsto posledic za poslovanje župnij: zaplenjenih je bilo 66 % zvonov, zaplenjeni so bili predmeti iz dragih kovin, župnije in druge cerkvene ustanove so izgubile vsa denarna sredstva, ki so jih imela za redno poslovanje

⁶⁴ NŠAM, pastoralne konference, 1915, dekanija Celje, župnija Polzela.

⁶⁵ Kronika-opatija, str. 56.

in vzdrževanje karitativnih dejavnosti. Razpisanih je bilo osem vojnih posojil, s katerimi so župnije in posamezniki financirali vojsko. Obljubljene so bile visoke obresti, na koncu so zaradi propada države ljudje izgubili vse. Ker so morali duhovniki po naročilu svojega škofa podpirati takšne akcije državnih oblasti in ljudi navduševati zanje, so bili po končani vojni žrtve nezadovoljstva ljudi. Duhovniki so v svojih poročilih na vojno gledali v luči razlag vojne kot kazni za zlo, ki se je razbohotilo med ljudmi, v družinah in med narodi. Kot njihov škof so na vojno sprva gledali kot na pravično in zagovarjali stališča Avstrije. Njihova stališča so se kasneje spremenila. Razpravi je dodanih pet prilog, ki so izraz odnosa duhovnikov do vojne in posledic vojnega dogajanja za življenje Cerkve. Čeprav so se duhovniki na srečanjih spraševali o vzrokih za vojno, so svojo pozornost namenjali predvsem času po končani vojni in obveznostim, ki jih bo takrat dobila Cerkev. Veliko upanje so polagali v delovanje cerkvenih združenj, namenjenih karitativnemu delu.

KLJUČNE BESEDE: Škofija Maribor, škof Mihael Napotnik (1850–1922), prva svetovna vojna, bratovščine, karitativno delo, begunci, duhovniki

Summary

CONSEQUENCES OF THE FIRST WORLD WAR FOR CHURCH LIFE IN THE LAVANT DIOCESE

The parishes of the Lavant diocese found themselves caught up in the war regardless of the fact that none of them was located in the territory where battles were being fought. Priests and parishioners were faced with all consequences of the war: they suffered shortages, the prices of basic goods grew, they lost money and property, sacral buildings were destroyed, and, above all, they were faced with the loss of lives and for many of the survivors lasting consequences for their health and ability to work. They were faced with prisoners of war and refugees, disease, and hunger. Legal proceedings were underway against nationally-conscious individuals and clerics, who were being accused of not being patriotic enough or that they defended the interests of Serbia. The consequences of the war were felt in all areas of private and public life; they were present in the organisation of religious life and in the operation of church institutions. Numerous church buildings were occupied by the army to use for its own purposes. Monasteries became military hospitals, while nuns helped to care for the sick and the wounded. Several new forms of piety were introduced, the aim of which was to pray for peace, only occasionally for military victories. Difficult circumstances and the lack of every necessity possible brought about

new forms of charity; the time of war and the period immediately after it was the time when charity work and church charity institutions flourished. The war caused a number of consequences for the operation of parishes: 66 per cent of church bells were confiscated along with objects made of precious metals, and parishes and other institutions of the church lost all their money which was used for regular operation and to support church charity activities. Eight war loans were announced through which parishes and individuals financed the army. High interest rates were promised but in the end, due to the disintegration of the state, people lost everything. Since priests were ordered by their respective bishops to support such actions of the state authorities and make people enthusiastic about them, they were the targets of people's dissatisfaction after the war. In their reports, priests viewed the war as the punishment for the evil flourishing among people, in families, and among nations. Just like their bishops they regarded the war as just in the beginning and defended Austrian standpoints. These standpoints later changed. The discussion here is supplemented by five annexes which are the expression of priests' attitudes towards the war and consequences of the war for the life of the Church. Even though priests wondered at their meetings about the reasons for the war, they devoted their attention primarily to the time after the war and the duties appointed to the Church at that time. They placed high hopes on the actions of church associations devoted to charity work.

KEY WORDS: *Maribor diocese, Bishop Mihael Napotnik (1850–1922), First World War, fraternities, church charity work, refugees, priests*

PRILOGE

Besedila prilog so vzeta iz poročil o pastoralnih konferencah, ki so jih duhovniki lavantinske škofije imeli v letu 1915 in 1917. Hrani jih Nadškofijski arhiv v Mariboru. Priloga I vsebuje poročilo, ki ga je o pastoralni konferenci takratne dekanije Maribor-desni breg Drave, obsegala je župnije Maribor Sveta Magdalena, Limbuš, Ruše, Št. Lovrenc na Pohorju in Sveta Marija v Puščavi, pripravil kaplan v Rušah Janez Ilc. Konferenca je bila 1. avgusta 1915, poročilo je dekan Simon Gaberc, vodil je župnijo Maribor Sveta Magdalena, poslal 28. avgusta 1915. Konferenca je imela nalogo, da duhovniki poročajo o posledicah v prvem letu vojskovanja, o številu vpoklicanih, ranjenih, ujetih, o nabiranju denarja za vojne potrebe, o vplivu vojne na versko življenje posameznikov, družin in celotne župnije.⁶⁶ Po takšnem vrstnem redu je tudi razporejena vsebina poročila.

⁶⁶ Prim. *Cerkveni zaukaznik za Lavantinsko škofijo* 1915, štev. 4, str. 88.

Priloga II obsega poročilo, ki ga je za pastoralno konferenco celjske dekanije (obsegala je župnije: Celje-Sv. Danijel, Galicija, Gotovlje, Griže, Sv. Peter v Savinjski dolini, Polzela, Teharje, Žalec) pripravil vikar v Celju dr. Maksimilijan Vraber. Konferenca se je odvijala 17. junija 1915 v prostorih celjske opatiije. Predsedoval ji je opat in celjski mestni dekan Franc Ogradi. Udeležilo se je 18 duhovnikov. Poročilo, ki je tu objavljeno, kaže na stanje v župniji Sv. Danijela in s tem v mestu kot takšnem, ne govori pa o posledicah vojne v drugih župnijah celjske dekanije. O tem so bila pripravljena samostojna poročila, nekatera med njimi bolj obsežna, druga zelo jedrnata.

Za dekanijo Maribor-levi breg Drave (obsegala je župnije: stolnica, Sveta Marija v Mariboru, Sv. Barbara pri Vurbergu, Gornja Kungota, Kamnica, Sv. Križ pri Mariboru, Sv. Marjeta ob Pesnici, Sv. Martin pri Vurbergu, Sv. Peter pri Mariboru, Selnica) je dekan Fran Moravec⁶⁷ sklical pastoralno konferenco za 19. julij 1915 v mariborskem stolnem župnišču. Izredne razmere so po mnenju nekaterih duhovnikov narekovala bolj previdno ravnanje. Župnik Jernej Frankež, vodil je župnijo Sveta Marjeta ob Pesnici, je dekanu poslal dopis z naslednjo vsebino: »Pastoralna konferenca je tudi za letos zaukazana in dan določen. Pri sedanjih zelo kritičnih razmerah konferenca nikakor ni umestna. Razlogi: Poostren preki sod, vsled katerega so shodi prepovedani; v Mariboru je glavni vojni stan in bi vzbudilo pozornost, če bi se ondi zbirali; naši referati bodo zelo pomanjkljivi, ker se nasledki vojske šele zdaj začnejo prav razvijati; o vojakihi, vjetnikih in umrlih vemo prav malo, nič zanesljivega; tudi učitelji letos nimajo konference.«⁶⁸ Zato konferenca ni imela takšnega obsega, kot je bilo načrtovano.

Pastoralno vprašanje leta 1917 je bilo namenjeno obravnavi vprašanja dobrodelnosti in dobrodelnih ustanov v lavantinski škofiji. Vojna je namreč prinesla nove izzive za krščansko ljubezen. Duhovniki so poročali o: že obstoječih združenjih, ustanovah in zavodih, ki so že obstajali v posameznih župnijah; kako bi bilo mogoče povečati njihova sredstva in s tem okrepiti njihovo delo. Na škofijo naj bi posredovali konkretne predloge in odgovorili na vprašanje, ali bi imelo smisel povezati vse karitativne dejavnosti na ravni celotne škofije.⁶⁹ Za dekanijo Maribor-levi breg je bila pastoralna konferenca sklicana 17. julija 1917 v stolnem župnišču. Pripravljenih je bilo pet poročil. Priloga III povzema poročilo, ki ga je pripravil kaplan v župniji Matere Božje, p. Valerijan Landergott OFM.

Za dekanijo Celje je bila pastoralna konferenca, ki jo je sklical in vodil opat Franc Ogradi, v opatiji dne 14. junija 1917. Referata sta imela dr. Ivan Jančič, žu-

67 Franc Moravec (1864, Velika Nedelja–1930, Maribor) se je v zgodovino zapisal kot član mariborskega stolnega kapitlja, župnik tamkajšnje stolne cerkve, zavzet dušni pastir in organizator katoliških društev in mestnih socialnih dejavnosti. Prim. *Letopis 2000*, str. 698, 777.

68 NŠAM, serija pastoralne konference, fasc. 12; dekanija Maribor-levi breg. Dopis župnijskega urada Sv. Marjeta ob Pesnici 7. junija 1915.

69 Prim. *Cerkveni zaukaznik za Lavantinsko škofijo 1917*, št. 1, str. 21.

pnik v Šempetru v Savinjski dolini, in Konrad Jarh, kaplan v Galiciji. Jančičevo poročilo je bilo povsem teološko in splošno, Jarhovo bolj konkretno in izraz razmer na celjskem področju. V prilogi IV je objavljen Jančičev referat. Ker so bile razmere nekoliko drugačne v dekaniji Šmarje, je kot priloga V dodano še poročilo, ki ga je imel na srečanju duhovščine te dekanije dne 12. julija 1917 v Šmarju Karel Arlič, kaplan v Sv. Juriju ob južni železnici. Dekanija Šmarje je takrat obsegala še naslednje župnije: Dramlje, Šentjur, Kalobje, Ponikva ob južni železnici, Sladka gora, Slivnica, Sv. Štefan pri Žusmu, Grobelno, Zibika in Žusem.

Priloga I: Pastoralno vprašanje za leto 1915. Poročilo Janeza Ilca,⁷⁰ kaplana v Rušah. 1. avgust 1915 (NŠAM, serija: Pastoralne konference, fasc. 12).

Težki so dnevi, v katerih se nahaja naša domovina; težki že sami na sebi, težki za skupno prebivalstvo, kako so šele težki za posamezne družine, ki trepetajo za svoje, morda že težko ranjene, za posamezne družine, ki že objokujejo drage svoje – padle za domovino, umrle častne smrti na bojišču...

Vojskovali so se ljudje med seboj, kar svet stoji. Zgodovina nam to spričuje skozi vse veke. Tudi ta vojska še ni zadnja, ker se ljudje bodo toliko zboljšali, da bi vse krivice izginile s sveta. Sv. Cerkev bi bila zmožna mir ohraniti med narodi, ko bi jo hoteli poslušati, pa ni upanja, da se bo to zgodilo. Nehote nastane vprašanje, kdo pač je kriv te sedanje krvave evropske vojne? – Od vseh strani se oglašajo klicarji, ki nam pripovedujejo o vzrokih in povodih te vojske. Imamo pred seboj manifeste vladarjev, to so oklici do narodov, kjer se jim napoveduje, da je nastopila vojska, in kako je do tega prišlo. Prišle so na svetlo »bele«, »rdeče« in »rumene« knjige, to so zbirke diplomatskih aktov, ki opisujejo ves razvoj političnih zapletljajev pred izbruhom te vojske. Brali smo izjave ministrov v raznih zbornicah vojskujočih se držav, o vzrokih in potrebah vojske. – To so glasovi iz sveta. Kaj pa pravi Cerkev?

Tudi Cerkev je povedala svoje mnenje glasno vsemu svetu. Papež Benedikt XV. lepo, jasno, krepko opisuje stanje sveta, njegove vrline, pa tudi njegove napake in bolezni. – Škofje mnogo o tem pišejo v svojih pastirskih listih. – Razni govorniki in misijonarji to reč obravnavajo. Ako vse to prebiramo, dobimo mnogo skupnega, marsikaj pa tudi različnega in si nasprotnega, kar je umevno, ko od raznih strani prihajajo glasovi.

Kdo je torej kriv te vojske? – Verska resnica je, da se nič ne zgodi brez volje božje, torej se tudi ta vojska ni vnela brez volje božje n se ne nadaljuje brez božje

⁷⁰ Janez Ilc (1877, Ribnica–1927, Ruše) je bil v duhovnika posvečen 20. julija 1902. Umrli je kot župnik v Rušah 18. aprila 1927. Prim. *Letopis 2000*, str. 775.

volje. Bog je Gospod vojnih trum; da zmago, komu hoče in razdeli plen po svoji volji. Dvojno pa moramo ločiti: Ali Bog samo pripušča, da se vname boj med narodi, ali pa naravnost naroči kakemu vladarju, da kaznuje sovražnika na božje povelje. N. pr. Savlu. Prvi način je navadni, ko naravni vzroki in logični razvoj vseh od ljudi postavljenih faktorjev sam po sebi vodi do nasprotij, preprirov in bojev. V takem slučaju bi moral Bog čudežno vmes poseči, da bi zabranil vojsko, česar pa ne stori brez nujnega vzroka. Pri takih razmerah tudi odločujejo v prvi vrsti naravna sredstva o zmagi. Kdor je bolje pripravljen za vojsko, tisti ima več upanja do zmage. Bog pa ostane tudi v teh razmerah vrhovni voditelj vsega gibanja, ker brez njegove volje ne pade vrabec s strehe, ne las z glave. Bog vodi vse tako, da je vojska z vsemi težavami neko zadostilo za njemu storjene krivice v javnosti. Tudi poedinci si lahko te težave obrnejo za pokoro. – Ali pomagajo v tem slučaju molitev za zmago, mir in srečen konec vojske?

Verska resnica je, da dobra molitev vselej doseže svoj cilj; ali Bog da, za kar prosimo, ali pa kaj drugega, ako prošene reči ne moremo prejeti. Kako to Bog napravi? Čudežno ne posega vmes, ako ni potreba za varstvo kraljestva božjega na zemlji; torej vodi narurne faktorje tako, da napravijo take učinke, ki odgovarjajo našim prošnjam, za katere naprej ve. Mogoče pa je, da se cilji naših želja in prošenj včasih križajo z načrti božje vlade; v tem slučaju nas Bog ne more uslišati, ampak poskrbi za to, da se moremo prilagoditi novim razmeram, ali pa nas pokliče s sveta k sebi.

Božjih načrtov v tej vojski ne poznamo, torej govorimo le pogojno. Ako Bog hoče s to vojsko in nje spremstvom temeljito očistiti človeštvo, potem nama ne bo dal miru, dokler ne doseže svojega namena. Vse molitve in dobra dela se obrnejo v to, da se človeški rod zboljša, hudobije ustavi, krivice poravnajo. To so pogoji, da svet vreden postane doseči mir in ga uživati po božji volji. Molitev, pokora in trpljenje gotovo pospešujejo mir, ki ga svet ne more dati, ker ga nima in ne pozna. Tak mir je velik dar božji...

Vendar pa nam je vsekakor treba čas vojske dobro izrabiti! Vprašanje sploh veliko, ali bo vojska v verskem oziru več koristila ali več škodovala. Do zdaj smo pač opazali, da je precej koristila: ljudje več molijo, malo bolj sv. zakramente prejemajo, tudi mnogo vojakov je – nekateri po več letih – dobro spoved opravilo in mnog so in bodo tudi na bojišču prav srečno in lepo umrli. Vojska je napravila velik misijon; in tega misijona se je udeležil predvsem tisti spol, ki se sicer cerkvi bolj odteguje – moški. Pred vojsko je namreč v človeštvu splošno močno oslabela zavest – posebno še pri tako imenovanih olikanih stanovih – o njegovem odličnem namenu, mnogi pa so nanj celo popolnoma pozabili. Živeli so življenje brez Boga, življenje samoljubja, uživanja in izživetja. Začelo se je izkoriščanje, zavaladala je morala sile in uspeha, ki se je iz življenja posameznika razširila tudi na življenje med stanovi, narodi in državami. Vsakdo je bil sam

sebi bog, vsi drugi naj bi služili njemu. Razvneli so se nujno srditi stanovski in narodni boji, naraščala je konkurenca med državami in zadnja faza odpada od Boga in njega nujna posledica je bila – svetovna vojska.

Šele svetovna vojska je s svojim pustošenjem in bedo, ki ju je rodila, nekoliko predramila tega in onega v »svojo visoko kulturo« zaverovanega modernega človeka in ga občutno opozorila na usodne sadove njegovega gesla: »Samoljubje in uživanje!« - Marsikdo je zopet spoznal, drugi se pa živeje zavedel, da biva poleg njega in nad vsem minljivim – Neminljivi, ki ga edini more stalno osrečiti, ki mu pa nalaga tudi obveznosti, ne le do sebe, marveč tudi do soljudi in njih skupin: pravičnost in ljubezen!

Marsikdo je sredi bojnih grozot ugleda Gospoda vojnih čet ali stopil z njim zopet v iskrenejši stik. Človek, ki je v dobi dolgega miru mislil le na dolgo in udobno življenje in si domišljjal, da zadošča sam sebi, je zrl sredi krutih bojev milijonov uničujoče delo svoje tehnične kulture in ko je neprestano zrl smrti v oči, živel trpljenja in odpovedi polno življenje, je začutil svojo žalost in se živo zavedel svoje silne šibkosti in osamelosti. Spoznal je, da navzlic svojemu napredku ne zadošča sam sebi, marveč da mu je nujno treba nekoga, ki bi ga krepil in zlasti spremljal na poti v smrt. Pisatelj, ki se je sama udeležil bojev in bil priča sličnih prizorov – Stanko Majcen – lepo slika modernega brezvernega vojaka, ki razglablja o nujnosti božje pomoči. V »Domu in svetu« 1915, št. 2, str. 47 piše z naslovom »Nevernik«: Človek mora imeti nekaj, in najsi je še tako malenkostno in brezpomembno pred vesoljnim človeštvom, pred obličjem velikih stvari, ki se dogajajo med nami, nekaj, česar se krčevito poprime, kakor sveče, ko gre v smrt... Skleniti moraš zvezo z nekom, ko se napravljaš na zadnjo pot, z nekom, ki te ne zapusti, ki ti stoji na strani, brezmejno zvest in udan in dober, da ne osamiš v tistem najhujšem, najsamotnejšem trenutku, v katerem bogme nisi len in brezbrizen, temveč na vso moč, celo čez vse svoje dosedanje sile živ, čuječ in delaven. – Moraš imeti nekaj, majhen in slab, kakršen si, ob kar se opreš.« In pri marsikom je z vso silo privrelo iz dna njegove duše: »Verujem.« Neki gospod učitelj je pisal svojim znancem pismo z bojnih poljan, v katerem se nahajajo znamenite besede: »Tukaj sem našel zopet Boga.« - Marsikdo je razvalinah moderne kulture spoznal z znamenitim, prej brezvernim francoskim pisateljem Lavredanom, da je tako posamezniku kakor narodu mogoče najti miru in sreče le v živi veri v Boga. Zato je imenovani pisatelj javno izpovedal svojo vero, preklical in obžaloval svoja prejšnja bogokletstva in pisal svojim čitateljem: »Zasmehoval sem vero in sem mislil, da sem modrijan. Svojega smeha se nisem več veselil; videl sem, da krvavi Francija in da plaka. – Obupati mora narod, ki čuti boleost Francije, obupati, če ne veruje, da se boleost na zemlji izpremeni v nebeški blagor. Kdo, če nima vere, more upati, ko se vse podira? Ni li vsakdanje delo muka, ni li vse dobro nesmisel, če ne verujemo? Stojim ob francoskih kr-

vavih rekah, vidim sveto vodo solza. O, ljudstvo mrtvih pokriva poljano. Kako težko je na tem narodnem pokopališču ostati brezverec! Varal sem sebe in vas, ki se čitali moje knjige in ste prepevali moje pesmi. Bila je zmota, blodnja, divje sanje. Vidim smrt in kličem življenju. Oborožene roke ustvarjajo smrt! Sklenjene roke ustvarjajo življenje! Francija, Francija, povrni se zopet k veri svojih najlepših dni. Kogar zapusti Bog, je izgubljen. Ne vem, če jutri še živim. Svojim prijateljem pa moram povedati: Lavredan se ne upa umreti kot bogotajec. Ne strašim se pekla, a misel me tlači, da živi Bog in si oddaljen od njega. Visoko se veseli moja duša, ker sem smel doživeti uro, v kateri sem mogel klečoč reči: Verujem, verujem v Boga, verujem, verujem! Ta beseda je jutranja pesem človeštva. Kdor je ne pozna, živi v strašni temi.«

Pa tudi na mnogo kristjanov je vojska vplivala versko poživljajoče. Izginil je strah pred ljudmi, tako pri vojaki kot tudi pri onih, ki so ostali doma; ob živi zavesti, da je iz življenja v večnost en sam korak, so se iznova ogreli ob luči vere in podvojili svojo gorečnost. Neki profesor iz Nürnberga, ki je pozneje padel v Vogezi, je pisal svojim učencem: »V očigled smrti mi je postalo jasneje kot kdaj poprej, da vlada nad nami vsemogočna roka in da nismo brez otroškega zaupanja na to roko nič.« In kolikokrat pišejo naši vojaki domov, kako jih je očitno ščitila vsemogočna roka božja ali njegovih služabnikov in da se bodo vrnili vsi izpremenjeni. In kdor je imel priliko opazovati vojake pri spolnjevanju njihovih verskih dolžnosti, videl je lahko na lastne oči, s koliko gorečnostjo so se pripravljali na prejem svetih zakramentov, s koliko pobožnostjo se udeleževali daritve sv. maše in tudi na njihovih vajah, ako so le nekoliko imeli odmora, so hiteli v cerkev, poklonit in izročit se v varstvo Marijino, kar sem sam tolikokrat opazoval.

Vojska je v marsičem reformirala človeštvo tudi нравno – človeka in družino. Ob prvih dneh mobilizacije so se začudili vsi, ki so globlje poznali zasebno in javno življenje pred vojsko. Prej golo samoljubje, strahopetna ljubezen do mehkužnega življenja, vedni razpori med stanovi, strankami in narodi – tedaj pa izredna edinost in skupnost: vsi zopet skupnega sovražnika. V vojski je krepkost dobila zopet sebi primerno mesto in spoštovanje. Poslušnost, preprostost v hrani in obleki so se zopet pojavile, ljubezen do bližnjega in požrtvovalnost sta zlasti med revnejšimi in srednjimi stanovi zmagali nad sebičnostjo, veselje in žalost sta postali nekako skupna last.

Vojska je zopet opozorila narode, da je urejeno družinsko življenje temelj narodove moči. Zakaj še vedno odločuje v vojni ne toliko množina izbornege orožja, kakor število krepkih ljudi. Zato je treba ozdraviti rakrano na telesu kulturnih narodov – veliki pomor dvajsetega stoletja, kar je možno le v rednem zakonskem življenju.

Tudi ženski je pokazala svetovna vojska od narave in stvarnika ji določen delokrog – doma v družini. Mož nosi najstrašnejša bremena v obrambo skupnosti, žena pa naj podpira moža z molitvijo pri njegovem trudapolnem delu in v skrbi za dom in družino.

To so npravne vrednote, ki jih je doslej ustvarila svetovna vojska (Društveni govornik). In res, medtem ko divjajo vojske na vseh straneh, se zbirajo ljudstva po cerkvah in molijo. Celo na Francoskem! Mislili smo, da je bilo ondi versko življenje že povsem zamrlo. Pa ni bilo tako, samo spalo je. Zdaj se je vzdramilo. Sicer oficijelna Francija še zdaj noče nič vedeti o Bogu in o njegovi pomoči, a ljudstvo ne gre več za tistimi voditelji! Veličasten prizor! Cela Evropa moli!

Ako se ozremo na našo domovino: Koliko procesij, koliko molitvenih ur pred Najsvetejšim, koliko križevih potov, koliko sv. obhajil se je že in se bo še darovalo za srečen izid vojske, za naše vojake v vojski in za one, ki so tam padli za domovino!

Le pogledjmo bolj natanko nasledke vojske v posameznih župnijah naše dekanije in prepričali se bomo, da je resnica, kar sem gori omenil. Poročam ravno tako, kakor so mi pismeno sporočili prečastiti gospodje župnikov svojih župnij:

Župnija Sv. Magdalene v Mariboru (poroča preč. g. dekan in kanonik S. Gaberc)

1. v cerkvi se je razvila neka zunanja pobožnost ali gorečnost, ki je drugači posebno med možkim spolom ni bilo videti. Tu vidiš moža klečati pred oltarjem, ki ga prej nikoli ni bilo videti. Zdaj si ovija sv. Rožni venec okoli rok. Vojak z bodalom ali mečem moli pred Marijo Devico in se ne ozira ne na levo ne na desno. Mnogi imajo okoli sebe še svojo famulijo – otroke in ženo, ki molijo in jočejo. Sprejemajo tudi sv. zakramente. Ko so se v vojsko odvažali, so se še prej okrepili s sv. popotnico. Zaostale žene ali že vdove goreče povzdigujejo k Bogu svoje roke in srce za pomoč ali pa za tolažbo, včasih tudi dajo služiti sv. maše za srečno vrnitev in konec vojske.
2. Javno življenje – rodovinsko. Navadno je po mestih malo lepega slišati ali videti. Čednost čistosti je redka »zlata ribica« v kalnem morju mestnega življenja, ko le vse tišči v mesto, kjer bi nesramno, mirno, skrito živelo. – V tem oziru je čas vojne veliko dobrega povzročil. Nečistniki, ki so že čez veliko let pohujšljivo živeli in 2-5 nezakonskih otrok imeli, so sprejeli zakrament sv. zakona in sirotice so dobile zaželjenega očeta. Seveda je k temu največ pripomogla obečana podpora.
3. Denarja v naši fari nismo mnogo nabrali, ker živijo sami reveži.
4. Število ranjencev in jetnikov ni znano.
5. Število odpadnikov je, hvala Bogu, celo zginilo.
6. Domače pobožnosti se v mnogih hišah opravljajo – rožni venec zvečer – v cerkvi pa po kršč. nauku. Rožni venec, litanije, blagoslov: za srečno vojsko. Po

najnovejši naredbi se pa še služijo vojniške službe božje – obilno spovedovane vojakov in njihovo skupno obhajilo, posebno pred odhodom na bojišče.

Župnija Št. Lovrenc nad Mariborom (poroča preč. g. župnik F. Horvat)

Od 26. 7. 1914 do 26. 7. 1915 je bilo vpoklicanih na vojsko izmed 3300 župljanov okroglo 700 mož in mladeničev, iz 4 družin po 4 sinovi, iz 2 družin po 5 sinov. Vsi so z veseljem in navdušenjem sledili klicu preljubljenega deželnega očeta, presvitlega cesarja Franca Jožefa I. Ker manjka uradnih podatkov, se število ranjenih, umrlih in ujetih ne more dognati.

Le junaška smrt dveh mladeničev je do sedaj uradno potrjena, namreč: Franc Pečovnik, vulgo Rebernik iz Rudečega brega, kmečki sin, je bil 9. 9. 1914 ranjen v pljuče v bitki pri Grodeku, tretji dan najden, prepeljan v mesto Arad na Ogrskem v zasebno oskrbo grofa Breda, tam umrl 23. 9. 1914; je tam pokopan, ima na grobu lep železen križ.

Drugi junak pa je Mihael Schweiger, vulgo Hožič iz Recenjaka, kmečki sin, ki je umrl vsled ran, dobljenih na minah v Karpatih, umrl menda v aprilu 1915. Govori se še o 10 drugih, da bi bili umrli. Dva junaka, še živa, sta odlikovana z veliko srebrno kolajno, Henrik Medved vsled junaštva proti Rusom in Feliks Zink vsled junaštva proti Lahom.

O verskem življenju pa je poročati tole: S pesnikom smelo trdim: »Rodila smrt ljubezen je.« Stokrat na dan, da sedemstokrat se seka s krvavim mečem zlata vez, katero je spletel Bog sam med seboj in človekom, potem pa dalje med zakonci, med otroki in roditelji, med znanci in prijatelji. A v teh ranah pa klije, raste in se krepi prava ljubezen:

- a. Ljubezen do bližnjega, kojo spričujejo tisti, ki so se posvetili oskrbi ranjencev, vdov in sirot, avstrijski »Rudeči križ« in »Srebrni križ«. V ta namen so darovali tukajšnji farani čez 3000 K.
- b. Ljubezen do starišev; »preljubi oče«, »preljuba mati«, »kako srečen bi bil, ko bi vas kmalu zopet vsaj videti mogel« - piše sin, ki prej tega nikoli ni vedel; in roditelji velikodušno svojim otrokom vse odpuščajo, vsa razžaljenja pozabljajo.
- c. Pa tudi ljudje, ki so se prej sovražili, se z neko skrivnostno močjo zbližujejo in si v medsebojni bridkosti stiskajo roke, sovraštvo izginja.
- d. Ljubezen do Boga in Marije; vsi se hočejo zopet spraviti z Bogom in priti v varstvo Marije. O kako lepo se obuja kesanje nad grehi, kako pogosto sprejemajo farani sv. zakramente! Kedaj se je raztrgalo toliko grešnih vezi, kedaj odpravilo toliko konkubinatov, kakor v tem vojnem času? Ni še izginilo vse brezverstvo, ni še odpravljena vsa verska brezbržnost in malomarnost, a vendar spozna, da človek v tej vojski spoznava in prizna Boga. »Rodila smrt ljubezen je.«

Župnija Sv. Marija v Puščavi (poroča preč. g. župnik Gašp. Zrnko)

V tej župniji je bilo do sedaj vpoklicanih 96 moških in mladeničev. Vseh je že bilo ranjenih 12, ujetih 6, padlo in umrlo jih je 7, pogrešajo se 4.

Denarja se je nabralo in preč. kn. šk. Konzistoriju poslalo za avstr. Rdeči križ leta 1914 skupaj 305 K 85 v. in leta 1915 150 K 54 v. Kot posebno darežljivi se skažejo Tretjeredniki in Marijina družba. Tople obleke so pridne učenke in že šoli odrasle deklice pod vodstvom učiteljice ročnih del naredile minulo zimo nad 200 komadov. Dobri farani so darovali v ta namen nad 300 K.

Vpliv na versko življenje se kaže v tem, da ljudje, zlasti možje, bolj vestno obiskujejo nedeljsko službo božjo, prejemajo večkrat sv. zakramente, posebno se je pomnožilo pogostno prejemanje sv. obhajila. Tudi ob delavnikih si vzamejo večkrat čas, da pridejo k sv. maši. Je tudi nekaj hiš, v katerih se moli sedaj vsak večer sv. rožni venec, ko se poprej še enkrat v tednu ni. K romarski cerkvi v Puščavo so prišle do sedaj sledeče vojne in prošnje procesije:

Prva iz Remšnika in Sv. Ožbalta dne 18. aprila 1915, okoli 400 udeležencev. Pridigo in sv. mašo je imel č. g. J. Vrečko, kaplan v Remšniku.

Druga od Sv. Lovrenca dne 6. junija 1915, okoli 400 udeležencev; tej procesiji je šla puščavska proti; službo božjo je imel puščavski č. g. župnik Gašp. Zrnko, potem je bila velika, teoforična procesija.

Tretja iz Brezna in Sv. Ožbalta dne 25. julija 1915, vključ slabemu vremenu 300 udeležencev; pridigo je imel č. g. Friderik Volčič, sv. mašo č. g. Vinko Lorenčič, potem je bila teoforična procesija.

Četrta iz Selnice in iz Kaple dne 26. julija 1915 na god sv. Ane. Vsaka procesija zase je šela okoli 300 romarjev; pridigo je imel č. g. P. Vesenjaki, kaplan v Selnici, slovesno sv. m. pa č. g. Ljudv. Kores, provizor na Kapli. Ta dan je bilo tukaj 6 sv. maš. Beguncev iz Galicije tukaj nismo imeli, pač pa imamo sedaj 11 Goričanov, ki so prav pridni in pobožni. Pri elektrarni na Fali v župniji Dev. M. v Puščavi je 300 ujetih Rusov in 70 ujetih oziroma interniranih Lahov, kateri nimajo nobene službe božje.

Župnija Lembah [Limbuš] (poroča preč. g. župnik Andr. Bračič)

Svetovna vojska je tudi v lembaški župniji napravila svoje vtise in posledice. Vpoklicanih je bilo iz cele župnije okoli 200 možev in mladeničev, ki so vsi šli z navdušenjem v boj. Od teh je bilo nekaj ranjenih, vjetih, nekaj jih je tudi padlo v boju junaške smrti. Natančnejša poročila še do sedaj niso na razpolago. Po vseh štirih občinah lembaške župnije se je nabiralo za rudeči križ in se poslalo v ta blagi namen okoli tisoč kron. Vpliv na versko življenje je bil ugoden. Ljudje so začeli bolj marljivo obiskovati cerkev, zlasti molitve ob vojskinem času in v ta namen sestavljen križev pot je bil še jako priljubljen. Tudi k božji mizi so prihajali verniki v večjem številu ter darovali sv. Obhajila za ljubo domovino in

za svojce, ki se nahajajo na bojnem polju. V župniji Lembah je bilo nastanjenih tudi veliko število vojakov. Na praznik vnebohoda Kr. je došla v Lembah nadomestna kompanija lovcev – »Feldjägerbaon« št. 20, okoli tisoč mož. Stanovali so tudi na Laznici. Obnašanja so bili prav lepega ter so zelo radi obiskovali cerkev. Trikrat so imeli skupno spoved in sv. obhajilo, namreč 26. 6., 27. 6 in 28. 6. Ganljivo je bilo gledati, s koliko pobožnostjo so pristopili k mizi Gospodovi. Na praznik sv. Rešnjega Telesa so se vsi udeležili procesije ter so pri sv. evangelijih streljali, kar je močno povišalo slovesnost in ljudem jako dopadlo. Na Laznici so se meseca maja vsak večer zbrali vojaki pred vaško kapelo ter skupno molili sv. rožni venec in prepevali Marijine pesmi. Tudi na Pekrah so bili vojaki kakih 900 mož in sicer 6. nadomestna kompanija domobranskega pešpolka št. 27. Da bi se te množice ob nedeljah in praznikih lažje udeležile sv. maše, je prosil g. župnik za dovoljenje binacije, katero mu je preč. k. šk. Konzistorij z odlokom 25. jun. 1915 št. 3474 milostno podelil. Te pravice se je posluževal g. župnik do 18. julija inkluзивe. Za časa bivanja vojakov v lembaški župniji sta z Lembaha šle dve marš kompaniji na bojno polje spremljani z najboljšimi željami od strani svojih častnikov, tovarišev in domačega prebivalstva. V Lembahu so bili po poveljniku stotniku odlikovani trije vojaki s srebrnimi kolajnami. Tej slovesnosti so prisostvovali na prijazno povabilo poveljništva tudi lembeški g. župnik, župan in Radeckjev veteran Jernej Tominc.

Gospod stotnik Červenka na Pekrah je dal napraviti pri križu na Pekrah novo ograjo, je kupil laterno za luč in omislil podobo sv. Antona, da bi ljubi Bog varoval njega in njegove vrle junake.

Župnija Ruše

Število vpoklicanih se ne more navesti popolnoma natanko. Poklicanih je do sedaj približno 300. Koliko je ranjenih, ujetih in umrlih ni znano, ker manjka uradnih podatkov. Do sedaj se je vedelo samo za pet padlih in eden je umrl doma, Jožef Pečovnik, odličen gospodar na Smolniku, vsled jetike, katere se je že težko ranjen nalezen na bojišču. Nekaj se jih pogreša že od začetka vojske. Ruški župljani, vkljub temu, da so nekateri izmed njih morali v tem času mnogo pretrpeti, so se skazali zelo darežljivi in so položili veliko na altar domovine. V denarju: župni urad je poslal preč. kn. šk. ordinarijatu 120 K, podpisani nabral za božičnico slov. vojakom 288 K in 18 škatelj cigaret, vojni dar ruške posojilnice 130 K 55 v in o Božiču 25 K, na »Frauen-Hilfs-Ausschuss in Marburg« 463 K 40 v, zbirka učencev 109 K 88 v; vsega skupaj 1136 K 83 v. Vojno posojilo: a. ruške posojilnice 3.700 K, b. njenih vlagateljev 17.000 K, skupaj 20.700 K. Na c. kr. okrajno glavarstvo se je odposlalo v raznem blagu: 75 toplih jopičev, 30 trebušnih prevez, 45 parov krpic, 100 žepnih robcev, 25 parov dokolenic, 25 parov podvez, 52 zglavnikov, 35 kg marmolade, 20 kg kutnega sira, 12 steklenic mali-

novca, 2 kg medu in 26 jerbasov suhega sadja, en voz jabolk in krompirja in en zaboj povez. V šoli pa se je napravilo in odposlalo: 57 parov dokolenic, 55 parov krpic, 52 trebušnih prevez, 6 prsnih prevez, 52 zimskih čepic, 10 zglavnikov, 14 srajc, 20 spodnjih hlač, 22 nogavic, 4 žepni robci, 9960 papirnatih podlog in 540 papirnatih nogavic. Razven tega so še nabrali 92 kg posušenega ostrožnega listja za čaj in drugič zopet 3 velike vreče tega listja. Raznih kovin so učenci nabrali vsega skupaj 395,56 kg.

Kakor drugje, tako se je tudi pri nas pokazal velik vpliv vojske na versko življenje. Treh procesij, za srečen izid vojske, h kapeli na pokopališču in ene k sv. Arehu, se je ljudstvo udeležilo v izvanredno velikem številu. Ravno tako obiskujejo ljudje zelo radi druge pobožnosti in priporočajo svojce, na bojišču se nahajajoče, ruški Materi Božji. V jesenskem in zimskem času, ko ni bilo še toliko dela, se je v cerkvi molil redno vsaka večer sv. rožni venec in verniki, posebno bližnji, so se radi udeleževali te pobožnosti, drugi so pa molili doma. Do sedaj je v naši župniji navadno primanjkovalo mašnih stipendij, to leto pa naročujejo veliko sv. maš za srečno vrnitev, posebno še z blagoslovom. Saj prosijo vojaki sami v pismih svoje domače: Dajte za me za sv. mašo ali molite zame! Pa ne prosijo samo, da bi se srečno vrnil, temuč tudi za srečno zadnjo uro, ako bi bila božja volja, da bi morali tam umreti. Upati smemo po vsem tem, da se zdaj res nebesa polnijo in da bomo imeli veliko mučencev tudi Slovenci v nebesih.

Toliko je gotovo: ako se ljudstvo zdaj ne obrne k Bogu, ako zdaj ne moli, ako katerega naroda ta udarec ne zmodri – po človeško govorim – menda ni več nobenega rednega pripomočka, da se obrne na pravo pot.

Priloga II: Pastoralno vprašanje za leto 1915. Poročilo Maksimilijana Vraberja,⁷¹ vikarja v župniji Sv. Danijela v Celju (NŠAM, serija Pastoralne konference, fasc. 12).

Nenadno je prišla grozna vojska nad nas in nam zastrla nebo z negotovo bodočnostjo, in čim dalje traja, tem bolj se kaže, koliko sovražnikov ima naša ljuba domovina Avstrija. Pravi vpogled nam še zdaj ni dan in o nasledkih tega svetovnega požara, ki črta z jeklenimi črkami zgodovino človeštva, nam v trenutku ni mogoče v celoti, ne za našo domovino, ne za posamezne, izgovoriti

⁷¹ Maksimilijan Vraber (1877, Kapla na Kozjaku–1945, Maribor) je bil dolga leta ravnatelj škofijske pisarne v Mariboru in stolni prošt. Mašniško posvečenje je prejel 25. julija 1901. Doktoriral je iz cerkvenega prava v Rimu leta 1906. Bil je predsednik škofijskega cerkvenega sodišča, član škofijskega nadzornega sveta, 1. februarja 1918 je bil imenovan za stolnega kanonika, 7. februarja 1931 za stolnega dekana in 5. februarja 1934 za stolnega prošta. Prim. Šematizem *lavantinske škofije* za leto 1937, Maribor 1937, str. 16; F. Kovačič, *Zgodovina Lavantinske škofije (1228–1928)*, Maribor 1928, str. 441.

kaj gotovega, to bo prihranjeno desetletjem za nami. Za ta čas se v posameznih krajih lahko poroča le o žrtvah, ki jih zahteva vojska glede vojakov, o žrtvah, ki jih morajo darovati tisti, ki sicer niso v boju, a morajo tudi vse storiti, da v boju za obstanek naše domovine podpirajo hrabre avstrijske armade. – Da vse to ni ostalo brez vpliva na vsakdanje, pa tudi na versko življenje ljudi, je gotovo. V naslednjem nekaj podatkov, ki so za celjsko župnijo za poznejše čase spomina vredni, ki se bodo pa seveda morali o svojem času izpopolniti in ohraniti za kroniko župnije.

1.1. Število vpoklicanih v vojaško službo, mrtvih, ranjenih in vjetih (do 17. junija 1915). Celje mesto: vpoklicanih 322, mrtvih 11, ranjenih 12, vjetih 4. Celje okolica: vpoklicanih 610, mrtvih 15, ranjenih 26, vjetih 12. Ti podatki so več ali manj netočni, ker do zdaj o mnogih se ni moglo kaj gotovega pozvedeti. Iz mnogih družin jih je odšlo 4 do 5 k vojakom, v nekaterih družinah je med vojsko umrla mati, oče je v vojni, ostali so doma le nedoletni otroci – sirote. Vpoklicana sta bila kot vojna kurata tudi dva duhovnika iz Celja: 10. oktobra 1914 gospod nemški pridigar in katehet dr. Anton Jehart, ki je bil mesca decembra 1914 ujet in biva sedaj kot ujetnik v Čačku v Srbiji; dne 12. februarja 1915 gospod mestni kaplan Jos. Pinter, ki se od tistega časa nahaja še zdrav in čil v Galiciji.

2. Dela krščanske ljubezni. Takoj v začetku vojske so se začele pripravljati bolnišnice za ranjence. Do zdaj se iste nahajajo v mestni deški in dekliški ljudski šoli, v domobranski vojašnici, v takozvani ‚Burg-Kaserne‘ in v Narodnem domu; v nemški hiši (Deutsches Haus) in v poslopju nove državne gimnazije je garnizonska bolnišnica št. 9 iz Trsta; nahajajo se ranjenci tudi v javni deželni bolnišnici. – Rudeči križ mesta Celja oskrbuje svojo bolnišnico v hotelu ‚Mohr‘. – Dušnopastirstvo v teh bolnišnicah oskrbujeta dva vojna kurata, v garnizonski gospod Ant. Gnidovec iz tržaške škofije, v drugih najprej gospod Beno Kobal iz kapucinskega reda, sedaj gospod I. Klemenčič iz ljubljanske škofije. Sedaj se pripravljajo še bolnišnice v okrožnem sodišču in v mestni meščanski in trgovski šoli; došel je tudi tretji vojni kurat gospod Josip pl. Šeper iz djakovske škofije.

V bolnišnicah je bilo vedno čez 1000 ranjencev, umrlo jih je do zdaj čez 100. Avstrijski vojaki se vsi pokopavajo na skupnem prostoru na mestnem pokopališču, drugi na pokopališču javne bolnišnice. Da so se vsi ti prostori lahko porabili, je bilo treba skrbeti šolski pouk, ker celo okoliško šolo so zasedli vojaki in tudi spodnje prostore šole šolskih sester. Vse šole so zato začele pouk šele v mescu oktobru, in mestne šole so končale pouk s 1. junijem t.l., obe gimnaziji s 15. junijem, le za dečke okoliške šole se vrši še pouk v dveh zasebnih sobah v Gosposki ulici ter tudi pri šolskih sestrah.

Ker za vojake tako ni bilo dovolj prostora v mestu, se je napravilo 12 barak izven mesta na ‚Dolgem polju‘ (Langenfeld). Za rekonvalescente s porablja

Chemal-Kaserna, prostori slovenske gimnazije (pouk je bil zato samo popoldne v poslopju državne gimnazije) in ‚Waldhaus‘.

3. Darovi. Že v začetku vojske so se začeli pobirati donesli za ‚rudeči križ‘ in se še sedaj vedno pobirajo. Omenimo tu le večje vsote:

Dne 18. avgusta se je pobiralo v cerkvi, po mestu in v okolici za rudeči križ. – V cerkvah celjske župnije se je nabralo 630.54 K, v mestu čez 4000 K, v okolici blizu 2000 K. – Dne 4. oktobra se je nabralo v isti namen v cerkvi 242 K.

Za vojake na bojišču in za božičnico se je nabralo dne 2. in 6. decembra 1914 blizu 3000 K. Za kolesarje se je nabralo 65 K, za sirotinski in za invalidni fond 104.22 K in za podmorski čoln 39 K – te tri zadnje vsote so se nabrale večinoma med duhovniki celjske župnije.

4. Begunci. Krščanska ljubezen do bližnjega so prav lepo pokazali celjski župljani tudi beguncem, najprej onim iz Galicije, a sedaj še v večjem številu onim iz Primorske, katerih biva sedaj samo v celjski okolici čez 500 tudi v bolj oddaljenih vaseh, v mestu jih je še več.

II. To so bolj zunanji nasledki vojske, h katerim moramo prišteti vse solze, vsa uničenja družinske sreče in tudi nasledke v gmotnem oziru, draginja in drugo; a vojska je tudi povzročila marsikatero lepe verske, družabne in državljanske čednosti. Šiba sicer boli, a večkrat tudi poboljša.

Fizične sile vojska uporablja in napenja in povišuje do take višine, da zastrmimo nad njihovo velikansko organizacijo in močjo. Je pa vojska tudi vaja duševnih sil, ki so najvišje in najgloblje, ker izvirajo iz Boga in dvigajo k Bogu. Te duševne sile so posebno verske sile. Mir je dostikrat grobišče teh sil. Saj smo videli, da se je v časih miru in blagostanja širilo le hrepenenje po uživanju, razkošnosti, razuzdanosti in denarju. Tu je posegel Bog vmes in poslal kazen ljudem. Strašna vojska je marsikatero dušo prisilila, da so začutile, kako je vse prazno brez Boga, kako dobiva v velikih momentih človeško življenje vso moč le iz Boga. – Brez vere ni mogoče vojaški stan prav pojmiti. – V pismih vojakov iz bojnega polja ženam, otrokom in prijateljem se vedno ponavlja najsrčnejša prošnja: molite za me – le Bog me more obvarovati.

Tako vojska sili k spokorni vrnitvi k Bogu, k ponižanju pred nedosežno in nerazumljivo voljo božjo, zaupanje v njegovo očetovsko skrb. Vojska je sicer motenje naravnega reda, a vodi po božji previdnosti k dobremu. Vojska je nekaj strašnega, a v načrtu božje previdnosti je vojska kazen za grehe narodov in držav, osveta pravice nad krivico, a ob enem tudi očiščujoča sila narodov. Moderni svet je dal človeštvu neko zunanjo kulturo, s kulturo src je zanemaril. K slednji naj bi nas silila vojska.

1. Nasledek vojske je torej se pokazal že v tem, da se je pomnožil duh molitve in zaupanja v Boga – vsaj v posameznikih. Katoliška Avstrija se je s svojim presvitlim cesarjem na čelu izročila varstvu Boga vseмогоčnega, Gospoda voj-

skinih trum. Kakor pišejo cesar v svojem oklicu dne 28. jul. 1914: »In jaz zaupam na Vsemogočnega, da bo podelil mojemu orožju zmago« ter v oklicu z dne 23. maja t.l.: »Vsemogočnega prosim, naj blagoslovi naše zastave, naj vzame našo pravično stvar v svoje milostno varstvo!« In k temu najmočnejšemu orožju, k molitvi, k zaupanju na božjo pomoč, ki naj odvrne božje kazni od nas, nam nakloni božje usmiljenje, so nas vabili že sv. Oče papež Pij X. v svoji okrožnici mesca avgusta 1914 »A universos orbis catholicos hortatio«, kjer pravijo, da »naj tem skrbneje obračamo srca vseh kristjanov tja, od koder prihaja pomoč, h Kristusu namreč, h knezu miru in najmočnejšemu sredniku med Bogom in ljudmi«. – K molitvi so nas vabili že ponovno apostol miru, sedanji papež Benedikt XV., kjer v znani okrožnici z dne 1. novembra 1914 poudarjajo, da »je vzrok vseh nesreč človeštva, seme sedanje strahovite vojske to, da je prenehala veljava božjih zapovedi in naredb krščanske modrosti, da vlada popačenost duhov in izprijenost src, da vlada le hrepenenje po posvetnem zemeljskem uživanju, a ne hrepenenje po popolnih, neminljivih dobrinah, ki jih je Bog pripravil njim, ki ga ljubijo«. K molitvi so vabili svoje škofljane, duhovnike in vernike, naš prevzvišeni knezoškof v mnogih pastirskih listih.

In koliko uspeha v tem oziru. Koliko se je molilo, koliko sv. maš, sv. obhajil se je darovalo za vojake v boju, za ranjence, za ujetnike, ve le Vsemogočni! A tudi na zunaj se je to pokazalo. Obilna je bila udeležba pri skupnih molitvah pred izpostavljenim sv. Rešnjim Telesom dne 4. oktobra in 6. decembra lanskega leta, ko je bilo celi dan sv. Rešnje Telo izpostavljeno, v celjski župniji tudi vsako drugo nedeljo v mescu, kar je bilo že prej v navadi, a udeležba je sedaj večja. – Lepo se je izvršila posvetitev presv. Srcu Jezusovemu dne 10. jan. t.l. in molitve za mir, naročene po sv. Očetu dne 7. febr. t.l. – Priredile so se tudi ob zelo obilni udeležbi dve procesiji in sicer dne 10. septembra 1914 k cerkvi Marija Lurd v Grižah in 26. septembra k Sv. Jožefu pri Celju. – Moli se v ta namen pri vseh sv. mašah in zvečer pri litanijah. – Mnogo molijo ljudje tudi doma, tudi pri križih in kapelicah v vaseh se opravljajo skupne pobožnosti. Moli se mnogo. – Marsikateri, ki ni prej vstopil v cerkev, zdaj vstopi in moli. Kako lepo molijo mnogi vojaki. Marsikateri, ki prej ni imel mnogo vere, je vzel rožni venec in svetinjico seboj na bojno polje, mnogi začel zopet moliti v bojnem metežu in v strelnih jarkih ter ob grobu sobojevnika. Vojska kliče ene k orožju na bojno polje, doma ostale k molitvi.

Tudi duh pokore in izpreobrnjenja se je v mnogih pokazal; prišli so mnogi k spovedi, ki bi sicer najbrž ne bi prišli, ki so to versko dolžnost že več let zane-marjali. Res je, da ta duh spokornosti in molitve se je nekako bolj pokazal le pri priprostih ljudeh, pri kmečkem ljudstvu. Žalibog se v mestu še sedaj kaže neka otrpnost, razkošnost in razuzdanost se ni zmanjšala, mogoče razuzdanost celo

povečala. Nečistost in nezmernost še jih ima mnogo v svojih zanjkah, v tem oziru je pri mnogih še celo slabše.

Kljub nekaterim lepim pojavom torej sedaj od vojske še ni zabeležiti trajnih nasledkov in trajnega poboljšanja v verskem oziru; tu bo še treba vedno mnogo dela, a naša naloga je, da dobre kali, ki jih je v verskem življenju ozivila vojska, ohranimo v rasti in jih skušamo utrditi.

Poleg verskih čednosti je vojska vzbudila tudi državljanske čednosti. Tako

2. ljubezen do domovine in edinost vseh narodov. Kakor je pretresla vse avstrijske narode novica o umoru preblagega prestolonaslednika in njegove soproge, tako je pri napovedi vojske, ki je bila napovedana le v obrambo miru in za obstoj Avstrije, torej v varstvo pravice, v varstvo domovine, združila ravno ljubezen do domovine, do Avstrije in njenega presvitlega vladarja vse avstrijske narode, da so šli združeni v boj. Bog daj, da bi tudi slovenski narod, ki krvavi za obrambo avstrijske domovine in se odlikuje po hrabrosti, našel v prihodnje tudi priznanje in plačilo svojih vrlin. – Vzbudila je ta vojska duha edinosti in požrtvovalnosti v borbi za en cilj, ohraniti Avstrijo in njene narode v njenem okrilju nedotaknjene.

3. Vojska je pospešila tudi delavnost in varčnost, medsebojno pomoč pri delu. Kljub manjšemu številu delavskih moči so se vendar vsa poljska dela o pravem času in vestno opravila, pomagajo drug drugemu, kolikor le morejo. Posebno važno je spoznanje, da je moč države v delavnem kmečkem stanu. Ta stan prinese največ žrtev, največ trpi – daj Bog, da bi se kmalu zacelile rane, ki jih bo ta vojska vsekala ravno kmečkemu stanu.

4. Vojska je tudi utrdila ljubezen med domačimi, ljubezen v družini. Sklepale so se sicer v tem času zakonske zveze, kjer se je šlo večkrat le za denar, le za podporo, a v obče je vojska rodila lepe sadove zakonske in otroške ljubezni.

Vojska kot kazen božja ima torej poleg zelo mnogih slabih nasledkov, ki se bodo le težko kdaj popravili, posebno glede gmotne izgube, glede izgube človeških življenj i.t.d., tudi svoje dobre nasledke. Bog daj, da bi nam ta božja kazen bila v dušni prid in v utrjenje v dobrem, sicer pa molimo. Kuge, lakote in vojske, reši nas, o Gospod. Bog blagoslovi svoje ljudstvo kmalu s trajnim mirom!

Priloga III: Pastoralno vprašanje za leto 1917. Poročilo p. Valerijana Landergotta⁷² OFM, kaplana v župniji Matere Božje (NŠAM, serija Pastoralne konference, fasc. 14).

I. Po vojski bo imela krščanska Karitas ali dejanska ljubezen do bližnjega reševati nove naloge.

⁷² P. Valerijan Landergott OFM (1870, Sv. Trojica v Slovenskih goricah–1943, Maribor) je duhov-

Usmiljeni Samarijan je kot dober pastir prišel iskat, kar je bilo izgubljene-ga na zemlji in izgubljeno je bilo vse, razen Brezmadežne. Shodil se je, žuljav in krvav je postal, da je našel izgubljene. Pred svojo smrtjo je ena teh najdenih Evinih sirot iz hvaležnosti mu izlila dragocenega mazila na glavo vpričo aposto-lov in drugih ljudi. Potrata – so rekli. A božji odrešenik jim zavrne: Dobro delo je storila. Ubožce imate namreč zmiraj med seboj in kadar hočete jim morete storiti dobro, mene pa nimate zmiraj. /.../

Isto neovrgljivo dolžnost hvaležnosti do božjega Maziljenca kakor Magda-lena imamo tudi mi. Svoja hvaležna dobra dela naj naklonimo revežem, še po-sebno zato, ker našega največjega dobrotnika nimamo vidnega med nami. /.../

A stopimo kar v sedanje čase. Za krščansko ljubezen do bližnjega se nam je po vojski odprlo tako širo in v mnogih legah tako novo polje, da kar ne vemo, kje bi ga začeli obdelovati. Zanimarjeni otroci, katerih očetje so v vojski, katerih matere se pehajo za najpotrebnejšo prehrano; sirote, oropane svojih preskrbni-kov; moralično pokvarjena mladež; vdove; različni novi bolniki; ranjenci; po-habljeni; slepci; begunci; brezposelni; obnemogli; itd.

Vse te in še več jih je Kristus med nas postavil, da jim storimo dobra dela na duši in na telesu. Karitas to zahteva in ne humaniteta. Človekoljubje zdravi samo telesne rane, dušnih ne pozna; se spozna na postavo, na mrzlo pravico, v dvomljivih vprašanjih na fatalistično razsodbo. Karitas – beseda ima iste so-glasnike kakor beseda Kristus – rabi v zdravilo nadnaravna lečila. Kristus je najpoprej odpuščal grehe in šele potem rekel: Vzemi svojo posteljo in jo nesi domov. Njegova beseda: Zapustil sem vam vzgled – nas navdušuje lačne nasi-čevati, gole oblačiti, kar namreč vbogim storimo, smo njemu samemu storili. V ubogih ostane pri nas vse dni do konca sveta.

II. Katera dobrodelna društva, naprave, ustanove že obstojijo v posame-znih župnijah Lavantinske škofije.

III. Kako bi se obenem s pomožnimi pripomočki poživili in razširili, da bi bili kos večjim zahtevam.

1. Vbožni župnijski sklad. Naloženega premoženja ima 10.247 kron, torej letnih obresti 517 K. Obdaruje župnijske ubožce mesečno z dvema kronama; odda Vincencijevi konferenci 80 K iz kn, šk. Jakob M. Stepischnegg-ove ustano-ve za osirotele vboge. – Ustanovni dohodki so se pomnožili radi vojn. posojila za 1200 K; drugih dohodkov ne bode mogoče zdajno pomnožiti, ker je znano, koliko donašajo darovanja krog oltarja zlasti po mestih.

Letos je vmrl posestnik M. F. grof Plata. Po svoji oporoki je zapustil žu-pnijskim vbožcem 100 K, ki so se razdelile po njegovi volji. Vsak je dobil 5 K.

niško posvečenje prejel 28. decembra 1893. Po letu 1922 je opravljal službo župnika v cerkvi Matere Božje v Mariboru. Prim. *Letopis 2000*, str. 669, 810.

Dalo bi se vplivati na enaka volila, a zelo previdno. Tukaj bodo omenjeno, da je pri karitativnih volilih bolje takoj podariti namenjeno vsoto, kakor pa napraviti ustanovo. Pomagajmo pred vsem sedanjim ubožcem, bodoče reveže prepustimo mirnim srcem našim potomcem. Soživeče ljudstvo se nam vendar najbolj smili in uverjeni smo, da ljubezen do bližnjega ne bo izumrla, ampak našo še prekosila.

2. Vbožna kuhinja pri frančiškanskem samostanu. Siromaki imajo svojo prostorno hišico tik samostana; opremljena je z najpotrebnejšo opravo za kosilo. Žlico si mora vsak sam prinesiti, ker so poprej tudi žlice spravljali in odnesli. Poleti jih pride 22-25, pozimi več. Dobivajo toplo zameteno juho in ostanke poprejšnjega dne od samostanske mize. – Pomolijo, so hvaležni in zadovoljni ter nekako disciplinirani. Ako jih hoče namreč več priti, kakor običajno, kar vrata zapro in je zastavijo. Vbožna kuhinja je že od začetka samostana. Upamo, da bo mogoče tudi zanaprej siromake obdariti z borno hrano, ki se je v vojnem času morala že skrčiti. Providentia divina providebit! Na kosilo v samostan so hodili redno štirje dijaki gimnazijci.

3. Vincencijeva III. konferenca v Mariboru šteje 7. leto svojega plodonosnega obstanka. Lani je imela 11 delavnih, 160 podpornih članov; oskrbovala 57 oseb; razdelila 1840 hlebov kruha, 229 kil. moke, 198 kil. sladkorja in 870 K 70 h denarja. Ker je letos nemogoče dobiti kruha, je potrošila v prvem polletju 1603 K 20 h. Vincencijeve družbe so vsega priporočila vredne. Na Niže Avstrijskem jih je /:1914:/ 79, na Štajerskem /:1916:/ 15; v Lavantinski škofiji 3. V Gradcu sodeluje 16 visokošolcev.

Delavni udje obiskujejo osebno vbožce in se na lastne oči prepričajo o potrebi osirotele stranke. Lepi zgled krščanskega življenja, dobra beseda in podpora naj privede reveža do spoznanja božjega; naj mu obrne dušne in telesne oči k Očetu v nebesih, ki nam daje »naš vsakdanji kruh«.

Vincencijevi bratje morajo biti res krščanski možje; drugi ne morejo vstrajati in kar kmalu izginejo. Kajti osebno morajo vboge obiskovati, osebno pa tudi premožne bogatine. V ljubezni polni besedi ne smejo posnemati »nadležnih« Jobovih tolažnikov; pri razdeljevanju podpore morajo biti pravični ter ne trdosrčni in ne razkošni.

Čeprav naše Vincencijevo društvo mnogo stori, se bode njegov delokrog še zdatnejše razširil po vojski. Zlasti na nedorasle, osirotele otroke bo lahko obrnil svoj pozor. Jednemu ali drugemu bo mogoče nadomestiti ali nastaviti varuha, mu poiskati učno mesto; ga spraviti v krščansko službo; ga nadzorovati tekom mladoletnosti.

Vincencinci naj bi bili končno glavna garda v prihodnem organiziranem karitativnem društvu, kakor so vže častno bili pozvani k razdeljevanju od mil.

kneza nabranih vojnih daril za težke delavce in kjer so z vidnim veseljem sodelovali.

4. Elizabetin odsek se je osnoval 7/1/1912 kot panoga III. reda sv. Frančiška. On ima nalogo vbogim otrokom preskrbeti obleko in obuvala. Vže v prvem letu se je priskrbelo 223 vbogim otrokom najpotrebnejšega oblačila in 25 prvoobhajancem bela obleka. S prihranjenim denarjem in novimi nabavami se je to dobrodelno podjetje nadaljevalo do današnjega dne.

Elizabetini odseki, ali kakor jih drugod imenujejo Elizabetina društva imajo bistveno isti namen kakor Vincencijeve družbe.

Prav, da si je omislil III. red sv. Frančiška v Mariboru svoj Elizabetin odsek. Začetek je storjen, delo se mu kar vsiljuje. Tretji red sodeluje zlasti v zadnjem času prav živahno na karitativnem polju. – Po njem l. 1892 v Monakovem ustanovljeni odsek za bolniško oskrbo ima 200 sester in čez 50 izvežbanih strežnikov za bolnike na deželi. Iz Nymphenburga, kjer ima krasno bolnico, pošilja mladim materam prvo, bolnikom na deželi edino pomoč. Liese /: Wohlfartspflege:/ popisuje, kaj stori III. red na Tirolskem v istem smislu; v nemških in avstrijskih centrih za dojenčke, za otročiče, za ogroženo mladino; v 24 mestih sedaj zasedene Belgije za služinčad. V Gradcu si je ustanovil svojo hišo za onemogle in ostarele ude, itd. Tako se udejstvuje upanje Papeža Leona XIII., da bo vresničil III. red, kar nobeden postavodajalec ne more doseči. Veliko je o karitativnem delovanju sklepal drugi občni zbor tretjerednikov v Inomostu od 8. – 10/9. 1910.

Tretji red se je poprijel tudi misijonske misli. Oktobra m. 1916 je začel nabirati za armado sv. križa s sedežem na Dunaju, ki podpira misijonarje Svete dežele; do sedaj je odpisal 913 K 34 h. Od meseca januarja pa let. leta sklada zlasti za frančiškanske misijone. Do sedaj je zložil v ta namen 1008 K 20 h. Misijonska karitas je popularna in se bodo še bolj razvila.

5. Šolska kuhinja za vboge otroke Leitsberg-Kratchowinske šole. Zunaj mesta ima naša župnija samo dva veleposestnika in enega zadolženega kmeta. Razven nekaj kočarjev so vsi drugi: viničarji, gostači, delavci – sami siromaki. Njihovi otroci ne dobijo na pot v šolo, kjer prebijejo celi dan, nobenega denarja, in v sedanjem času ali malo ali pa nobenega kruha. Pozimi jim pripravi baronica Twickel tople juhe in jim postreže s kruhom; gospod katehet pa nabere prostovoljnih prispevkov pri preč. g. mestnih duhovnikih, da se ogreje in uteši 250-300 lačnih želodčkov. Letos je prejel 150 K. Javna zahvala in prisrčen ‚Bog plačaj‘ vsem velikodušnim darovalcem! Ta kuhinja je iz mnogih ozirov potrebna; Vincencijeva konferenca jo močno podpira; vzdrževala se bo.

6. V narodni hiši in strelski bolnišnici se podpirajo vojaki z berilom in nabožnimi spominki v kolikor možno in ne nasprotuje vojaškim strogim predpisom. Za ranjence so omislili g. župnik vojni oltarček, ker še niso imeli do sedaj svete maše.

7. Okrajno sodišče ima precejšnje število knjig, katere so darovali tukajšnji dušni pastirji za knjižnico mladinskega oddelka.

Odslužene kaznjence more le karitativna zveza vzeti v svojo oskrbo, ker se iz tukajšnje kaznilnice raztepejo na vse vetrove /:Sträflingsfürsorge:/.

8 in 9. Mladiška in Dekliška Marijina družba bi se dale pridobiti za eno ali drugo karitativno sodelovanje.

10. Isto velja o Kongregaciji gospá.

Zdaj še omenim za vsa tukajšnja in mariborska katoliška društva sploh, da bi se možno na zunaj bolj pokazala v karitativnem vdejstvovanju. Najboljša knjiga od šk. Waitz.

V karitativni smeri delujejo abstinenčni krožki. Pastor Mahnert⁷³ ima svojega, a rad vidi, ako ga posetijo tudi katoličani.

Za katoliško kolpotažo bi se dal ogreti eden ali drugi moški član. Kat. tiskovno društvo in društvo sv. Viktorina bodeta karitativno gibanje s tiskom in denarjem podpirala. Vincencij Pavlanski je spoznal moč kat. tiska in ga je vslužbil za karitativne namene. Kar so mu misijonarji pisali o vojnih grozotah, je dal tiskati in pred cerkvenimi vrati razdeliti med ljudstvo – menda prva tiskana vojna poročila. Taka poročila je objavljala redno v mesecu, in našla so toliko odjemalcev, da so se ponovno tiskala. Škofa pariškega in še druge škofo je prosil, naj bi sestavili pastirske list ob splošni vojni stiski. Pastirski list so se prebrali in do solz ginjeni poslušavci so donašali tem obilnejših milodarov.

V Monakovem, Innsbrucku... imajo vpeljana kolodvorsko misijo /:Bahnhofmission_/. Dekleta, ki pridejo po železnici v mestno službo itd. ne padejo kar zapeljivcem v roke, ampak v oskrbo z znaki zaznamovanim vrlim ženskam. To pa omenim tukaj, da se lagje spomnimo Marijanišča in oskrbe za službene sloje.

Bral sem karitativne slike nemškega učitelja, ki je previdno, a vspešno vporabljal tudi starejše šolarje za dejanska dela usmiljenja.

IV. Naj se stavijo primerni predlogi, kako bi se karitativne naprave združile v dijecenzansko zvezo, da bi se njihovo delovanje enotno organiziralo.

V Lavantinski škofiji imamo karitativno delovanje. Iz današnjega sestanka in iz konferencij po celi škofiji se mora to razvideti. Vendar se nam predbaciva, da imamo ‚auffallend wenig‘ karitativnih naprav /:Vzajemnost:/ . Srce nas boli, ako nas takole sodijo. Kdo je temu kriv? Ker nismo organizirani, nas ne vpo-

⁷³ Pastor Ludwig Mahnert (1874, Hamm, Vestfalija–1943, Innsbruck) je mariborsko evangeličansko skupnost vodil od leta 1903 do 1919. Pred tem je bil tri leta (od 1900) vikar v Mahrenbergu (Radlje ob Dravi), oktobra 1903 pa je bil izvoljen za voditelja mariborske evangeličanske skupnosti. Tu se je zapisal kot pomemben agitator gibanja Proč od Rima. Ob koncu prve svetovne vojne je zbežal v Avstrijo. Prim. Boštjan Zajšek, *Biti Nemec pomeni biti Luteran. Iz življenja nemških evangeličanov na Slovenskem, s posebnim poudarkom na Mariboru in okolici (1862–1945)*, Maribor 2010, str. 50.

števajo. Staročastitljivi naši škofiji in nedotakljivi njeni časti smo dolžni, da se organiziramo. Po organizaciji nas ne bodo več prezirali.

V Lavantinski škofiji imamo družb, priprav, ustanov, dobrodelnih redov. A eden poleg drugega deluje, ne da bi se med seboj dovolj poznali; raztrešeni in razcepljeni so; ni enotnega vodstva; ni jasnega skupnega smotra. Škofijska zveza nas bo zblížala; med nami posredovala; na karitativne pomanjkljaje opozorila; društveno življenje v karitativnem smislu dvignila.

V Lavantinski škofiji imamo nekaj bolnišnic, redovnih strežnih sester. Vendar o nas pišejo, da jih je premalo. Nimamo pa organiziranih strežnikov in strežnic za domačo uporabo, ki bi to vrzel za silo nadomestile. Če kdo zboli, je skorajda prisiljen poiskati bolnišnico – ki so vse prenapolnjene – ako ga Bog ni poslal v boljše razmere. V bolniško postrežbo so pri Scherbaumovih imeli križarke iz Gradca; prof. Spintre usmiljenega brata; pl. Weiss izvenredno šolske sestre. To so sporadni in predragi slučaji. Ker nimamo izvežbanega kat. bolniškega osebja, se vsiljujejo evangelijske sestre. – Bi li karitativni zvezi ne bilo mogoče, izmed vseh n. pr. mariborskih katoliških družb, ki štejejo skupno nad tisoč udov, izvežbati vsaj nekaj bolniških postrežnic, in če to ni mogoče, bolniških služkinj.

Pa pogledjmo si duhovniški stan, govorimo – pro domo sua. V dušeskrbju osiveli, obnemogli sobratje zapustijo preljubljeno škofijo in se nastanijo drugod; oslepeli iščejo zunaj pomoči, ako kateremu nanagloma kaj pride, se poda v Gradec. Obubožan duhoven pa je v bolezni največji revež. Vse ga zapusti; nihče ne podpira; beda v stanovanju, perilu, hrani; prepeljejo ga v rešilnem vozu v bolnišnici, pokopljejo v podarovanem koretlju – ex fraterna charitate. – Zato pozdravljamo odkritosrčno se dvigajoči samostan usmiljenih bratov v Savinjski dolini, kjer nas bode pokrivala, ako nas ljubi Bog odpokliče, dražestna domača gruda.

Vse se organizira v sedanjem času n. pr. vojne priprave, oskrba za živež, gospodarske pereče zadeve. Na Nemškem je organiziranih že 17 škofij, njih število vedno raste. Vse skupaj so zvezane v centrali v Freiburgu v Breisgau. Nočemo hvaliti naših sosedov, a to se jim mora priznati, da so eminentni organizatorji /:Stimmen d. Z. 1917:/.

Župnijski in krajevni odbor. Kaj naj storimo posamezni?

Linz. Quartschfr. 1915 misli, da bi dobro bilo, ako bi bogoslovci v zadnjem bogoslovnem letu imeli kolegije in vaje o društvenem življenju, da bi ne iskali šele potem, ko so nastavljeni, pravih načel in ne eksperimentirali brez uspeha in tako ne izgubili avtoritete. To velja vsem duhovnom, velja i za karitativno delo. Zategadelj omenim pozneje karitativni dom, katerega bi mi vsi lahko obiskovali in se poučili o karitativnem delovanju. Krščanska karitas je zdravilo za družinske, gmotne in npravstvene bolezni. Pravo dijagnozo, učinkujoče zdravilo zamore le preizkušen zdravnik podati.

Ako pride duhovnik tako izvežban in oborožen v svojo župnijo, se bode dela brez predsodkov lotil in nastopajoče težkoče lagje odbil. Kajti duhovnik mora započeti karitativno delo, sicer skoči, če ga drugi uvedejo in vadijo, le prerado iz tira. Brez njega je karitativno delo sicer samaritansko delo, a brez olja in vina. On nima ne žene, ne otrok, vse to mu nadomestijo ubožci; on je od svojega nadpastirja postavljen, da skrbi za dušno in društveno življenje v župniji. Apostoli so nastavili, čeprav je bila prvotna čreda še majhna, sedem diakonov. Po tem zgledu naj se poslužujejo preč. gospodje, ker ne morejo vsega sami opraviti, pomožnih sotrudnikov. Sami si pa obdržijo vodstvo in nadzorstvo.

V vsaki župniji se nahajajo dobrosrčni in dobrodelni ljudje, moški in ženske. Te je treba poklicati, jih navdušiti za karitativno delo. Nekaj premoženja je v vbožnem skladu, nekaj sami darujejo, nekaj se nabere. Vsakemu povablencu se odkaže omejeno število hiš, da jih obiše. Ob prihodnjem vsaj mesečnem sestanku naj poroča, kar je videl in slišal. Iz mičnih in mikavnih slik se bode kar spoznalo, kjer je dejanska ljubezen do bližnjega najbolj potrebna. Na ta način je nastal dobrodelni odbor za župnijo. Niso toraj potrebna nobena nova društva, ni potrebno prejšnjih razdreti. Kar je društvenega življenja v župniji, naj se skrbno ohrani. Zgodovinsko utemeljenih naprav ne smemo rušiti, marveč krepiti.

Iz župnijskih dobrodelnih odborov se sestavi krajevni dobrodelni svet. O krajevni organizaciji sodi dr. Mayer, da je potrebna v mestih s približno 10.000 prebivalci.

Organizacija. Na povabilo premilostljivega kneza in škofa naj se ustanovi pripravljalni odbor. Na povabilo prevzvišenega pravim. Karitativnih vojakov imamo, treba jih je samo poklicati pod orožje; izvežbani še niso dovolj, a saj nas je šele vojska naučila se vojskovati; municije je tudi za časten nastop, za prihodnost se nič ni treba bati, kruta potreba časa rodi – kakor zmiraj – četovodnih mož. Vojskovodjo ni treba iskati, podan nam je v Kristusovem nasledniku. Cerkveni skl. zaukaznik l. 1882: »Die oberste Leitung ... steht selbstverständlich dem Bischofe an.« Občeveljavno besedo imajo za vse vernike Lavantinske škofije; ni dvoma, da se jim bodo z znanim navdušenjem odzvali. Razodeli so pa svoje karitativno mišljenje in dobrodelno vres že neštetokrat z odličnimi karitativnimi dejanji. Njihov letošnji vojni klic je razočaral celo naše sovražnike!

Ta pripravljalni odbor pod pokroviteljstvom in predsedništvom premilostljivega kneza naj bi bil sestavljen iz duhovnikov, svetnih dostojanstvenikov, svetnih moških in ženskih, poslednjih, ker so v karitativnih podjetjih zaposlene in njihovega sodelovanja v karitativni zvezi ne bo mogoče pogrešati. V marsikaterih strokah prekosijo po prirojeni zmožnosti, nadarjenosti in skušnji redke moške in smemo reči, z delom preobložene duhovniške moči.

Pripravljalnemu odboru bodo na razpolago letošnji elaborati pastoralnih konferencij. Nudili bodo vsaj približni razgled karitativnih del širnoširne škofije, ter se kolikor potrebno po vprašalnih razposlanih polah spopolniti. Ta odbor bi naj imel svojo pisarno v karitativnem domu.

Naj stopi s karitativnimi organizacijami v drugih škofijah v stik. Te bodo s svojimi nabranimi skušnjami kaj rade pripravljene omogočiti redni in plodonosni pričetek karitativne organizacije. – *Historia vitae magistra*.

Priredil bo vzorna pravila, ki se bodo v toliko razlikovala od drugih, kolikor razmere spodnještajerske neobhodno zahtevajo. Naj začne nabirati karitativno knjižnico /:v Freiburgu leta 1901 1100 števil:/.

Naj omisli karitativni dan za vse Lavantince v mariborski prestolnici. Kjer se je zazibala misel na Lavantinsko karitativno organizacijo, naj bo začetek, osredotočje in duša vsega dobrodelnega delovanja. Za ta srečni dan naj pripravi, kolikor bo potrebnih spoznal pisarniških, odborovih, strokovnih itd. moči.

Končno naj skrbi za uspešen razglas po časopisju, za sijajen sprejem udeležencev, govornikov, odposlancev, gostov. Kaj želimo zaželenemu organiziranemu društvu? Da bi kmalu začelo delovati; uverjeni smo, da delovalo uspešno.

Gmotni stroški bodo seveda v začetku velikanski. Kedo jih bo poravnal? Ne bodimo bojazljivi! Proseč pogled na Prevzvišenega – in poravnani so. – Najkrajši in najizrazitejši životopis Usmiljenega samarijana nam podaja Djanje Apostol. 10, 38: »Pertransiit beneficiendo.«

Po organizaciji pa naj posamezni karitativni zavodi, blagajne, naše posojilnice, podporna društva in sploh vse organizirane stranke po letnih čistih dohodkih prispevajo od 1 – 5 odstotkov.

Plačilo naše za karitativno delo nas ne sme presenetiti; znano je. Od strani vbožcev: obrekovanje in laž, nered in nesnaga, nevoščljivost in nehvaležnost. Oborožimo se s prijaznostjo, sočutjem in ljubeznijo. – Ne pozabimo, liki slike rečeno, da krožijo tudi nad karitativnim poljem črni oblaki. Sem ter tja nam morejo zagrniti jasnolepoto solnce. A najtemnejši oblak ima vendarle svojo solnčno stran, čeprav je mi ne vidimo. Plačilo naše se nam blišči v zlatem reku iz nebes: *Beati misericordas, quia misericordiam consequentur in aeternitate*.

Priloga IV: Pastoralno vprašanje za leto 1917. Poročilo Konrada Jarha,⁷⁴ kaplana v Galiciji (NŠAM, serija Pastoralne konference, fasc. 14).

Videtis, quam necesse sit omni studio eniti, ut Jesu Christi caritas cursus in hominibus dominetur. Hoc certe semper Nobis prepositum habituri sumus

⁷⁴ Konrad Jarh (1892, Sv. Marjeta pri Rimskih Toplicah–1956, Zavrč) je duhovniško posvečenje prejel 22. julija 1915. Njegovo prvo duhovniško mesto je bila Galicija, nato je leta 1920 postal kaplan v Zavrču in prav tam leta 1933 župnik, kjer je bil po letu 1946 še dekan. Umrl je 2. marca

velut proprium Nostri Pontificatus opus; hoc ipsum studete vos hortamur, tako je Benedikt XV. v svoji prvi okrožnici dne 1. nov. l. 1914 postavil pred nami program ljubezni, krščanske caritas, ki obsega vse panoge dobrodelnosti. Caritas mora biti tudi naše geslo, program našega nadaljnjega javnega delovanja.

Kadar bo prenehalo bojno rožljanje in nam bo prinesel golob zeleno vejico miru, tedaj krščanska caritas po prestanem delu med vojsko, ne bo smela dati rok navzkriž, ampak za njo še pridejo druge dolžnosti; imela bo velikansko nalogo, še večjo, nego jo že ima. Saj pa dela vojska, ki preskuša ljudi in blago, velike spremembe na vseh poljih, torej tudi na polju dobrodelnosti. Celo morje gorja in človeške revščine bo treba prekoračiti in treba nam bo Mozesa, ki nas bo pripeljal čez to morje. Tak vodnik je za nas krščanska caritas. Za njo bo prišla ura odločitve.

Država in javne oblasti sploh so sicer dolžne podpirati one, ki si sami ne morejo pomagati; in za uboge invalide n. pr., ki so se žrtvovali za državo, je pa še celo dolžna država skrbeti. Vendar pa bi bila velikanska zmota, če bi mislili, da naj se vsa skrb za ubožce in sploh pomoči potrebne prepusti javni oblasti. Dejanska caritas, t.j. dobrodelnost ostane vedno hčerka vere in Cerkve. Po vojski bo torej čas, da se razvije caritas v vsej svoji moči.

Kajti gotovo je, da še bo ostalo po vojski na stotisoče vojakov v aktivni službi. Njihovi domači še bodo trpeli nadalje duševno in telesno. Ne samo država in občina, ampak tudi caritas jih bo morala podpirati. Tudi po sklepu miru bodo še dolgo napolnjene bolnišnice, predno bo odšel zadnji bojevnik zdrav iz njih. Po vojski pride skrb za invalide, ki bodo sicer dobili skromno državno ali občinsko podporo; a ne bo zadostovala. Treba jim bo materialno pomagati, povzdigniti njihovo moralno zavest, da so kljub svoji invalidnosti enakovredni udje človeške družbe. Nesrečni bodo, če bo skrbela za nje samo humaniteta, nezadovoljni, če bodo morali živeti samo od materialne podpore. To bodo imeli za miloščino. Čutili bodo, kakor da so ljudem napoti, v nadlogo. Vprašal se bo: »Zakaj sem tako nesrečen?« In ne bo ga potolažila humaniteta, ampak krščanska caritas, ljubezen, zavest, da drugi ž njim sočuti.

Posledice vojske se bodo pri drugih kazale v raznih boleznih. Vsled prehlajenja, prevelikega vojskega napora in strahu bodo boleli vračajoči se bojevniki na revmatizmu, protinu, sušici, živčnih in duševnih boleznih. Pri vseh teh dovolj dela za caritas! K temu še pride skrb za vojne vdove in sirote. Veselje zopetnega snidenja s tistimi, ki se bodo srečno vrnil, se bo zopet kmalu umaknilo prozi vsakdanjega življenja. Za delo usposobljeni bodo morali zopet vsak na svoje delo. Pomočniki, delavci, rokodelci, obrtniki, mali trgovci, tovarnarji, vsi bodo spet hoteli svoj prejšnji zaslužek. Kje ga iskati, ko bo morala marsikaka

obrt počivati, ker ne bo blaga, ko bodo morali prenehati obrati radi pomanjkanja kapitala. Delavske družine bodo trpele vsled draginje. Kako obširno polje za caritas! Da še spregovorim o važni nalogi dobrodelnosti po vojski, to je skrb za mladino. Mladina, brez očetovega nadzorstva, je v nevarnosti, da se pogubi dušno in telesno in s tem celi narod. Caritas ima skrbeti zanje. Doma ostale žene v vojaško službo vpoklicanih mož so postale mnogokje nezveste, te in vsled nesramnih bolezni razdrto družinsko srečo in blagostanje moralno vzdigniti, to bo naloga krščanske caritas. Pomanjkanje malih in cenениh stanovanj po mestih in industrijskih krajih, to bo ljudi vznemirilo, ljudske strasti se bodo razvnele. Vse to mora odpraviti le caritas. Rešitev naroda, celjenje njegovih vojskinih ran, moralna povzdiga mladine, telesna in verska okrepitev celega našega naroda, to je naloga krščanske caritas po vojski.

Skoro gotovo je, da bodo po vojski nehale ali se bodo vsaj omejile razne dobrodelne humanitarne naprave, ki so samo za čas vojske. In tedaj pa bo prešla dobrodelnost zopet na tiste, ki so že pred vojsko v tem oziru veliko storili ali so med vojsko z rezervirano skromnostjo delovali, z veliko vnemo in požrtvovalnostjo ne zato, da bi dobili zaslužne križce in druga odlikovanja, ki so pa bili morda prezirani od tistih, ki delajo v imenu humanitete. Dobrodelnost bo zopet navezana na društva in naprave, ki že obstoje pred začetkom vojske.

V naši škofiji imamo do sedaj tale karitativna društva in naprave:

1. Družba sv. Vincencija v Mariboru; njen namen, podpirati ubožce.
2. Društvo katoliških gospa v Mariboru, Ptuj in Celju; namen podpirati ubožce, bolnike, skrbeti za otroke...
3. Zveza krščanskih žen v Mariboru, Ptuj in Celju; namen razširjati krščansko življenje po družinah, podpirati obrtni in trgovski stan.
4. Katoliško pomožno društvo v Celju (Aushilfsverein); namen, podpirati uboge otroke, šolarje.
5. Patronaža od sv. Filipa Nerija; namen, brezplačno vzgajati in učiti žensko mladino.
6. Cecilijino društvo; ima po § 2 društv. pravil tudi karitativni namen.
7. Dejanje sv. Detinstva; namen versko-karitativni; zbirati darove za misijone.
8. Kongregacija usmiljenk sv. Vinc. Pavlj. v Mariboru, Ptuj, Celju, Brežicah, Vojniku in Slovenj Gradcu.
9. Usmiljene sestre sv. Križa v Prevratu pri Konjicah.
10. Križarke v Ormožu.

H karitativnim ustanovam bi šteli: župnijske ubožne zaklade, razne akcije, ki so se vršile na iniciativo »Celsissimi« (Glej Folia Dioecesis Lavant.)., za razne vojne naprave, invalide, za Rdeči križ, za skrbstvo vdov in sirot, za pomoč beguncem i.t.d. »Invalidna ustanova Lavantinskega škofa dr. Mih. Napotnika« i.t.d.

Da bodo vse te karitativne naprave kos svoji nalogi po vojski, jih bo treba z vsemi pomočki poživiti in razširiti. Ne dosti novega ustanavljati, ampak to, kar je že, nam je spopolniti.

Caritas mora po vojski priti v ospredje. Da jo spoznajo vsi, da se zanjo še bolj vnamejo tisti, ki so jo že izvrševali, bi naj naši listi več pisali o krščanski dobroti, naj bi agitirali za že obstoječa društva in naprave. Publicira naj se statistika vseh dobrotnih naprav v naši škofiji, da bo več zanimanja zanje. Opozarja naj se, da je vsak kristjan dolžan delovati karitativno; v raznih društvih se naj vršijo predavanja o krščanski dobroti, v šoli, v pridigah se naj govori o tem. Naj bi se skušali pridobiti za društva novi udje (shodi, sestanki), podpore, ustanove (testacije), doneski.

Vse karitativne naprave naj razširijo svoj delokrog 1. na gospodarsko stran. Gospodarsko življenje bo uničeno. Društva naj širijo karitativno idejo, da bo ž njo prepojen sleherni, da bo spoznal svojo dolžnost dejansko podpirati drugega. Prirejajo naj se poučni tečaji za invalide (rokodelce, obrtnike), kjer se bodo strokovno izobrazili; naj se sestavijo odseki, ki bodo skrbeli za pravno varstvo invalidom, njihovim vdovam, sirotam in drugim (prošnje, pritožbe), ki jim bodo priskrbeli primerne službe in jim drugače pomagali do eksistence. Karitativni zavodi (kongregacije usmiljenk) in ustanove bodo morali upoštevati zlasti tiste, ki so vsled vojske trpeli.

Karitativne naprave bodo morale razširiti svoj delokrog 2. z ozirom na skrbstvo za bolnike, uboge. Podpirajo naj posebno tiste uboge, ki postali taki vsled vojske, vojne vdove in sirote; naj skrbijo, da pridejo v sirotišnice in druge zavode, skrbijo zanje s strežbo in denarno podporo, naj se jim da versko tolažbo.

Razširijo naj svoje delovanje 3. na skrbstvo za mladino. N. pr. sprijene otroke naj se spravi v poboljševalnice, skrbi sploh za zanemarjeno in zapuščeno mladino. 4. Naj razširijo svoje delovanje na skrbstvo za moralno povzdigo in kulturo ljudstva. Obupano ljudstvo se naj po karitativnem delovanju potolaži. Po njem se naj ljudske strasti pomirijo, moralna propalost zatre in odpravi. (Boj zoper spolno kugo, alkohol.) Naj še slednjič 5. omenim, da bo morala caritas razširiti svoje delovanje po vojski na misijone, kar se je do sedaj premalo vršilo.

Torej gospodarska povzdiga ljudstva, skrb za invalide, bolnike, uboge, mladinsko varstvo, moralna povzdiga ljudstva, ljudska kultura, misijoni, na vse naj bi razširila caritas po vojski svoje delovanje, bi se naj razširil delokrog že obstoječih karitativnih naprav v naši škofiji.

Da bodo karitativne naprave dosegle svoj namen, mora biti cela stvar po gotovem načrtu in sistematično dobro organizirana. Za to organizacijo stavim sledeče predloge:

Kjer še v župniji ni karitativnega društva v ožjem pomenu, tam se naj ali naravnost ustanovi krajevni dobrotni odbor, obstoječ iz župnika in drugih

primernih oseb, ali pa se naj sestavijo iz že obstoječih drugih društev (n. pr. iz Marijine družbe) karitativni odseki in odbori. Tako bo v vsako župnijo prodrla ideja krščanske caritas. Dobrodelna društva oz. odbori, ki bodo sicer v stiku z državnimi oz. občinskimi dobrodelnimi napravami, a vendar samostojni, naj se strnejo v centralo; centrala pa naj bi bila v škofijski zvezi. Lokalna društva oz. odbori naj bi pristopili kot udje k centrali, do koje bi se obračali v vseh karitativnih zadevah za pojasnila in navodila. Osrednja centrala bi naj bila v Mariboru. Tam bi naj bila seveda tudi centralna pisarna, po koji bi delovale vse lokalne karitativne organizacije posebno v rečeh, ki se tičejo oblasti. Ž njo bi naj bila redno v stiku.

Kjer je v kraju več karitativnih naprav, tam se naj združijo v krajevno zvezo, te pa v škofijsko zvezo, s centralo v Mariboru.

Izpeljava te organizacije bo naša nujna naloga po vojski.

Dobrodelnost hočejo spraviti framasoni et alii eiusdem generis na humanitarno stališče, Cerkev pa pri tem odriniti. Mi s tem ne smemo biti zadovoljni. Zato mora biti caritas glavni del naše pastoračije. Ne humanitas, ampak caritas naj lajša svetu bolečine. Razni neuspehi naj nas od dela ne odvrnejo. Naše karitativno delovanje po vojski bo najboljši odgovor na sovražne napade na naš stan. Caritas je torej res apologija krščanstva, je kriterij cerkvenega duha takega kraja. Sacerdos Christi! Če si ti »alter Christus«, potem mora biti tvoje življenje življenje karitativnega dela. Če kedaj, bode posebno po vojski veljalo za nas: »Caritas Christi urget nos!«

Priloga V: Pastoralno vprašanje za leto 1917. Poročilo Karla Arliča,⁷⁵ kaplana v župniji Sv. Jurij ob južni železnici (NŠAM, serija Pastoralne konference, fasc. 14). V poročilu predstavlja razmere v župnijah Dramlje in Sv. Jurij ob južni železnici.

Strašna svetovna vojska, kakor je ni videl človeški odkar stoji svet, divja naprej in naprej in ni še videti nikakega konca. Krvava je ta vojska in seka silne rane tako, da gotovo več solza in več različnega gorja še ni občutil človeški rod, kakor v teh – da ne rečem skoraj že neznosnih časih. Vse človeštvo brez izjeme krvavi iz tisočih in tisočih, da iz milijardnih ran. Vsak dan dolgotrajne svetovne vojske se množi število sirot in udov, se množi število pohabljenecv, ki bodo za delo le malo sposobni ali pa celo popolnoma nesposobni.

⁷⁵ Karel Arlič (1890, Šentjanž na Vinski gori–1928, Dobrna) je bil posvečen v duhovnika 22. julija 1915 in je začel duhovniško službo kot kaplan v Šentjurju. Kaplanoval je še v župniji sv. Magdalene v Mariboru in v Brežicah. Umrl je kot župnik na Dobrni, kjer je službo nastopil aprila 1927. Nekaj časa je bil urednik *Slovenskega gospodarja*. *Slovenski gospodar*, štev. 51, 20. december 1928, str. 3; prim. *Letopis* 2000, str. 675, 776.

Kdo predvsem je poklican, da leči vse te rane? Gotovo bode država po možnosti storila svojo dolžnost in skušala lajšati to gorje. Toda nikdar ne smemo pozabiti, da smo duhovniki – oziroma katoliška Cerkev kot taka – v prvi vrsti od Boga poklicani in določeni, da lajšamo ljudstvu njegove bolečine, njegovo trpljenje. »Ljudje se mi smilijo« (Mark. 8,2), te Kristusove besede morajo prešinjati vsakega katoliškega duhovnika, saj je »sacerdos – alter Christus«. To je načelo, ki ga moramo in tudi hočemo vedno in povsod odločno zagovarjati, da se namreč katoliški duhovnik, oziroma sv. Cerkev, nikdar ne sme pustiti izpodriniti iz krščanske dobrodelnosti. Odločno moramo poudarjati potrebo prostovoljne, privatne, cerkveno organizirane dobrodelnosti, kajti to je zapoved Ustanovnika naše sv. Cerkve, to je tradicija, to je bistveni del zgodovine sv. katoliške Cerkve.

Ko se še nikdo ni brigal za ubošce in siromake je edino katoliška Cerkev imela skrb zanje ter nastavljala nalašč dijakone za službo milosrčnosti. In še dandanes se po vzgledu prvih krščanskih časov voli mož, ki sodeluje z župnikom pri oskrbovanju župnijskega zaklada za uboge in je v celi župniji znan s častnim imenom »oče ubogih«. Da, v Kristusovi Cerkvi se je usmiljenost in dobrodelnost vedno gojila s posebno vnemo od začetka do danes. Za vsako dušno in telesno revščino je našla iznajdljiva ljubezen do bližnjega svoje zdravilo. Skrb za reveže, siromake, tujce, sirote, bolnike, umrle, za nevedne, za grešnike in sploh za vse pomilovanje vredne in pomoči potrebne ljudi je vedno živela in še živi v katoliški Cerkvi. Obilo je hudega na svetu, toda v cerkvenem življenju vidimo, da je sv. Cerkev lajšala vsakoršno nesrečo ne samo s svojim nebeškim naukom, temveč tudi v prav obilni meri v dejanju.

Ako je torej sv. Cerkev že do sedaj vedno prva lajšala ljudstvu njegove bolečine, koliko bolj potrebno bo to zlasti sedaj, ko je nečloveška vojska vsekala toliko novih hudo krvavečih ran. Krščanski dobrodelnosti pa se bodo ravno vsled vojske stavile veliko večje, veliko obširnejše in veliko važnejše naloge. Da bo kos tem večjim nalogam, je potrebno, da se vse karitativno delo poživi, razširi in takorekoč spravi v nov tir. Predno pa si načrtamo v glavnih obrisih pot, kako se naj to zgodi, si oglejmo, kakšna dobrodelna društva in naprave že obstoje v naši in drameljski župniji.

V župniji sv. Magdalene v Dramljah obstoji – po poročilu kn.-šk. župnijskega urada z dne 5. 6. 1917, števil. 221 – »dvojni ubožni svet, župnijski in občinski. Snuje se šolska kuhinja. Za uboge se skrbi tudi s tem, da dobivajo po par dni v posameznih hišah stanovanje in hrano, pa delajo, kar morejo«.

Tudi v naši župniji sv. Jurija ob južni železnici so razmere skoro iste. Imamo dvojni ozir. trojni ubožni zavod: župnijski in občinski (za trg in okolico) – in tudi šolska kuhinja se je že otvorila ter so letos po zimi dobivali šolarji kruh in toplo mleko, kolikor so pač dopuščale razmere in dohodki. Vendar pa

se hočem tukaj predvsem ozirati na župnijski ubožni zavod, kajti – kakor že omenjeno – gre predvsem za prostovoljno, privatno, cerkveno organizirano dobrodelnost. Župnijski ubožni zavod je imel leta 1916 2212,50 K glavnice in 252,45 K gotovine. Med letom se je gotovina pomnožila za 377,64 K in sicer je bilo 96 K obresti od glavnice in 281,64 K raznih darov, volil in sporočil. Od te gotovine v znesku 630,09 K je bilo obdarovanih 40 ubožcev – 30 žensk, 10 moških – redno štirikrat v letu in sicer vsak kvaterni petek ter se je za nje porabila vsota 465,60 K. Na enega ubožca je prišlo pri vsakokratnem obdarovanju, kakor je pač bil potreben, od 1 – 15 K. Dohodki župnijskega ubožnega zavoda obstoje iz prostovoljnih darov in volil ter iz dvakratnega rednega darovanja v cerkvi (za Božič in Veliko noč popoldne).

Tako kakor v naši in drameljski župniji, menim, obstoje župnijski ubožni zavodi v celi škofiji, saj je znano, da so prevzvišeni knezoškof leta 1905 in 1906 ustanovili v 47 župnijah naše škofije župnijske ubožne zavode, kjer jih še ni bilo, s tem, da so darovali vsakemu 200 K.

Dočim je bila torej do sedaj naloga župnijskega ubožnega zavoda ta, da je delil domačim ubožcem ob določenem času denarno podporo, bodo te naloge po vojski veliko večje in obširnejše. Karitativno delo se bo moralo ozirati ne samo na invalide in siromake, temveč tudi na svojce teh ubogih vojakov, na vojaške vdove, sirote, na vojake, ki se bodo vrnili domov brez dela, na razuzdano in zanemarjeno mladino, na uboge delavske družine, ki bodo vsled draginje še dolgo časa trpele pomanjkanje, z eno besedo na splošno dušno, telesno in gospodarsko revščino, ali še drugače povedano: glavni namen karitativnega dela ne bo v tem, da se vsem tistim, ki bodo vsled vojske na ta ali oni način postali reveži, pomaga z enkratno ali večkratno podporo, temveč vso karitativno delo bo moralo stremeti za tem, da vsem tem najraznovrstnejšim revežem na socialen način za vedno zagotovi obstanek.

Da bo naše bodoče karitativno delo zmoglo vse te velike naloge in zahteve, je potrebno, da se zanimanje za dobrodelnost na novo oživi, kakoršno je vladalo v prvih časih krščanstva. To se bo zgodilo s tem, da se

1. ljudstvo večkrat v pridigah opozarja na veliko važnost telesnih in duhovnih del usmiljenja. Saj nam v tem oziru daje sv. Cerkev sama mnogokrat priložnost, kajti o nobeni drugi čednosti ali dolžnosti ne govori tolikokrat v sv. nedeljskih evangelijih, kakor ravno o usmiljenju do bližnjega, tako n.pr. na 1., 6., 8., 12. in 21. nedeljo po Binkošti. Ljudstvo se naj ob takih prilikah vzgoji za telesna in duhovna dela usmiljenja, naj se opozarja, kaj da bo v največjačnejšem trenutku v celi zgodovini človeštva – pri vesoljni sodbi – odločilno za naše večno veselje ali trpljenje. Ne veliki čini sveta, ne pridobitve znanosti in umetnosti, celo dela pobožnosti ne, ampak odločilna bodo takrat dela usmiljenja, kakor nam slika vesoljno sodbo sam božji Sin v 25. poglavju Matevževega evangelija.

2. Ako bo ljudstvo tako prešinjeno ljubezni do bližnjega in prepričano o potrebi dobrih del, bo tudi veliko raje in veliko bolj z veselim srcem prinašalo darove. Dočim je župnijski ubožni zavod dobival do sedaj svoje dohodke tako rekoč samo slučajno – razen omenjenih dveh rednih darovanj v cerkvi – bi naj ti dohodki z ozirom na veliko večje potrebe postali redni. To bi se doseglo na ta način, da bi se vršilo vsak mesec ali vsaj vsak drugi mesec darovanje v ta namen. Pobiralo bi se naj že pri dopoldanskih opravilih po cerkvi in pri popoldanski službi božji bi se še naj vršilo posebno darovanje okrog oltarja. Vsak vinar, ki bi se tako nabral, bil bi dobrodošel. Lahko pa se tudi župnijski ubožni zavod preuredi v nekak dobrodelni odbor – o tem več v prihodnji točki – h kateremu bi pristopali ustanovni ali podporni udje z letno članarino. Zlasti pa bi se naj verniki, pa ne samo ti, ampak tudi duhovniki, spominjali ubožnega zavoda v svojih oporokah.

3. Predvsem pa bo potrebno, ako hočemo karitativnemu delu zasigurati obstanek, enotne organizacije. V ta namen se naj ustanovi v srcu škofije – v Mariboru – nekaka centrala ali dobrodelna pisarna, ki naj ima namen voditi vso karitativno delo in gibanje, sklicovati dobrodelne shode, voditi dobrodelne tečaje, skrbeti za karitativne pomočnike i.t.d. – V vsaki župniji pa se naj osnuje – kakor že zgoraj omenjeno – dobrodelni odbor, oziroma se naj pomnoži predstojništvo župnijskega ubožnega zavoda, ki naj ima pred očmi krajevne kakor tudi splošne potrebe. Ta odbor – ali recimo društvo – naj bi bil sestavljen tako, da se državna oziroma občinska dobrodelnost združi s cerkveno, da pri dobrodelnih odborih delujejo skupno vsi faktorji, seveda ne da bi pri tem trpela naša verska prostost in samostojnost.

O posameznih podrobnostih in točkah, kako se naj vse to izvede, mi pač ni mogoče razpravljati, kajti za to še imam premalo izkušnje, manjka mi pa predvsem – kar bi bilo za tako delo neobhodno potrebno – pregledne statistike o vseh dosedanjih dobrodelnih napravah in njihovi ureditvi v celi škofiji. Prvi korak k tej enotni organizaciji bo pač v tem, da se skličejo v Maribor na posvetovanje merodajni faktorji, toda čimprej tem bolje, kajti stvar je nujna, rešiti pa še bo mnogo težkoč.